

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Bakalářská práce

Martin Poledna

Proces vysídlení Němců z oblasti Jesenicka v letech 1945–1948

Olomouc 2018

vedoucí práce: Mgr. Pavel Krákora, Ph.D.

Prohlášení

Čestně prohlašuji, že jsem zde předloženou bakalářskou práci vypracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 15. 4. 2018

Podpis:

Poděkování

Děkuji mému vedoucímu práce Mgr. Pavlu Krákorovi, Ph.D., za odborné vedení a cenné rady, které mi poskytl při vypracování bakalářské práce. Touto cestou bych rád poděkoval mé rodině a všem, kteří se podíleli na mé práci.

Obsah

ÚVOD	6
1 NĚMECKÉ STRANY NA JESENICKU PO ROCE 1918	8
1.1 Parlamentní volby v letech 1920–1929 v okrese Jeseník	8
1.2 Frývaldovská stávka	9
2 MNICHOVSKÁ DOHODA A VYSÍDLOVACÍ AKCE Z ČESKOSLOVENSKÉHO POHRANIČÍ.....	11
2.1 Mnichov 1938.....	11
2.1.1 Podmínky mnichovského diktátu	11
2.2 Vysídlení Čechů v pohraničí v roce 1938.....	12
3 MEZINÁRODNÍ KONFERENCE V POSTUPIMI.....	14
3.1 První návrh na vyřešení sudetoněmecké otázky	14
4 TEORIE VINY DLE KARLA JASPERSE.....	16
4.1 Německá vina dle Karla Jasperse	16
4.1.1 Kolektivní vina Němců.....	17
5 VYSÍDLENÍ SUDETSKÝCH NĚMCŮ	19
5.1 Situace německého obyvatelstva po skončení 2. světové války.....	19
5.2 Divoký odsun.....	21
5.3 Přístup velmocí k odsunu z československého území	23
5.4 Příprava organizovaného odsunu.....	24
5.5 Organizovaný odsun	25
5.6 Poslední transporty z našeho území.....	27
5.7 Počty odsunutých Němců z Československa.....	28
6 ODSUN Z JESENICKA V LETECH 1945–1948	29
6.1 Frývaldovské pochody smrti.....	29
6.2 Situace v jesenickém pohraničí po skončení 2. světové války	30
6.3 Odsun z okresu Frývaldov	31
6.3.1 Období divokého odsunu v okrese Frývaldov	31
6.3.2 Období organizovaného odsunu v okrese Frývaldov	32
6.3.3 Mikulovické vysídlení	34
6.4 Internační tábory	35
6.4.1 Adolfovický tábor v letech 1945–1946	35

6.5	Dosídlení v okrese Frývaldov	37
6.5.1	Řecká menšina na Jesenicku.....	39
6.6	Zaniklé obce v okrese Frývaldov	40
7	PŘÍBĚHY O VYSÍDLENÍ.....	41
7.1	Příběh rodiny Schubertových.....	41
7.2	Příběh Waltera Nietzeho	42
7.3	Příběh rodiny Schilderů	42
8	SEZNAM KONTROLNÍCH OTÁZEK	45
	Závěr	47
	Použitá literatura a prameny.....	49
	Anotace	55
	Seznam příloh	56
	Přílohy	57

ÚVOD

Pro svoji absolventskou práci jsem si vybral téma *Proces vysídlení Němců z oblasti Jesenicka v letech 1945–1948*. K výběru bakalářské práce mě motivovaly vazby k jesenické oblasti. Hlavním motivem k výběru je fakt, že moje část rodiny pochází z této části republiky. Můj zájem se zaměřil na historii Němců na Severní Moravě.

Text jednotlivých kapitol zobrazuje dlouhé období dějin našeho státu, může tedy sloužit jako vhodný podklad pro studenty středních škol. V jednotlivých kapitolách usiluji o komplexní informace k danému tématu. Cílem je všechny důležité pojmy vysvětlit a využívám k tomu poznámkový aparát. Dalším cílem bude analyzovat, syntetizovat literaturu a generalizovat informace pro sepsání textu práce. Součástí bude objektivní popis událostí v jesenickém okrese mezi léty 1945–1948. Zajímavostí mé práce je sesbírání a publikování autentických příběhů osob, kterých se odsun bezprostředně dotýkal. Cílem mé bakalářské práce je faktické vylíčení událostí spojených s odsunem a tvorba studijního podkladu pro studenty středních škol. Práce obsahuje i poznámky pod čarou a tabulky, se kterými mohou učitelé dějepisu ve svých hodinách pracovat.

Práce je rozdělena do osmi kapitol. První kapitola popisuje politické strany v jesenickém okrese. Hlavním tématem je politický vývoj v letech 1920–1929. V této části se zmiňuji o frývaldovské stávce a jejím dopadu na okres Jeseník.

Ve druhé kapitole se zabývám mnichovskou dohodou. Zmiňuji zde sociální, ekonomické a geografické dopady pro československou republiku. Události po Mnichovu 1938 budou doplněny o vysídlení českých občanů z pohraničních oblastí.

Třetí kapitola má za cíl shrnout postupimskou konferenci. V této části textu se studenti seznámí s účastníky konference a s jejím stručným programem. Součástí je koncepce Edvarda Beneše k vyřešení sudetoněmecké otázky z roku 1940.

Část čtvrtá bude koncipována ve filozofickém pojetí Karla Jasperse. V kapitole jsou popisovány čtyři druhy viny a koncepce kolektivní viny. Domnívám se, že pojem kolektivní vina je klíčový pro porozumění dobového kontextu a událostí.

Další kapitola se bude zabývat obecnými principy vysídlení, které budou kontrastovat s vysídlením v okrese Jeseník. Vysídlení z Československa má přinést základní vhled do problematiky a bude tvořit předstupeň pro další kapitolu mé práce.

Nejdůležitější pasáž textu je šestá kapitola. Vysídlení z okresu Jeseník tvoří hlavní téma práce. V této části se studenti dozví informace o vysídlení ve vybrané pohraniční oblasti. Pasáže budou obsahovat informace o sběrných táborech a jednotlivých fázích vysídlení.

Osudy osob s německou státní příslušností budou námětem pro sedmou kapitulu bakalářské práce. V této části se můžete dočíst tři příběhy osob, případně jejich příbuzných.

V práci bude zakomponován seznam kontrolních otázek, které jsou koncipovány chronologicky, dle Bloomovy taxonomie učebních cílů. Seznam kontrolních otázek bude zde zakomponován, proto aby byl student po přečtení textu zodpovědět na otázky týkající se tématu. Kladu si za cíl vytvořit tabulky s počtem obyvatel a tato část se bude nacházet v přílohách.

Poznatky ke zhotovení práce budu získávat z různých zdrojů, z nichž za nejdůležitější považuji autory Janu Hradilovou a Jaroslava Kučeru. Publikace Jany Hradilové mi budou hlavní oporou pro koncepci a napsání části, která se zabývá vysídlením na Jesenicku. Práce nemá za cíl hodnotit správnost odsunu.

1 NĚMECKÉ STRANY NA JESENICKU PO ROCE 1918

Okres Jeseník byl ve volbách ovlivněn německými politickými stranami. Většinu obyvatelstva tohoto území tvořili dělníci a ti inklinovali k nacionalismu. I přes tyto aspekty v roce 1907 zde vyhrála Německá lidová strana¹ (jednalo se o volby do Říšské rady, Deutsche Volkspartei získala 25 mandátů z 516) (Macháček, 2012, s. 36).

1.1 Parlamentní volby v letech 1920–1929 v okrese Jeseník

V prvních volbách v roce 1920 vyhrála Československá sociálně demokratická strana dělnická (74 mandátů z 281 pro PS a 41 mandátů ze 150 pro Senát). Na Jesenicku vyhrály nacionální strany (Deutsche nationalsozialistische Arbeiterpartei a Deutsche Nationalpartei) a hned za nimi se umístili křesťanští demokraté (Deutsche Christlichsoziale Volkspartei). Oproti celostátním výsledkům si katolické strany získaly mnoho hlasů a ukázaly silný vliv katolíků v Jeseníkách. Po volbách v roce 1920 začaly spolu německé strany spolupracovat. Dokonce spolu uspořádaly v roce 1922 demonstraci proti nezaměstnanosti (například v Brně) (Macháček, 2012, s. 38–39).

Po parlamentních volbách se v roce 1925 mnoho změnilo. V republikovém měřítku zvítězila Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu (45 mandátů z 300 pro PS a 23 mandátů ze 150 pro Senát, velká podpora vesnic). Křesťanská a agrární strana pomohla k vzniku německého aktivismu. Okres Jeseník byl založen na konzervativních hodnotách a opět zde zvítězili křesťanští demokraté (DCV, celkem 13 mandátů pro PS a 7 mandátů pro Senát) (Macháček, 2012, s. 40).

Třetí parlamentní volby konané v roce 1929 byly velkou zkouškou pro německý aktivismus². Bylo zrušeno župní zřízení³, a tak Němci ztratili vliv v oblasti. Celostátním vítězem se stali sociální demokraté. Jesenicko se drželo svých konzervativních hodnot a opět zde zvítězili křesťanští demokraté. V této části republiky měli silné zastoupení i komunisté (hlavně v okrese Vidnava, celkově 30 mandátů pro Poslaneckou sněmovnu) (Macháček, 2012, s. 42).

¹ Hosák (1967) tvrdí, že Německá lidová strana byla nejsilnější stranou na Jesenicku. Jednalo se o liberální stranu.

² „Tj. politickému směru sudetoněmeckých stran v meziválečném Československu, který vyznávaly strany hodlajících svých cílů dosáhnout v rámci státotvorné politiky, a jeho reflexi ve vybraném dobovém českém tisku na pozadí významných událostí dějin první republiky.“ (srov. Dressler, 2012)

³ V půli roku 1927 byl přijat tzv. Organizační zákon (č. 125/1927 Sb.). Zákon mě změnit organizaci politické správy v Československu. Jeho vlivem zaniklo župní zřízení, neboť se na našem území příliš neosvědčilo. Základní administrativní jednotkou se stala země. Další jednotkou byly okresy a nejnižší jednotkou byla obec (Zákon. č. 125/1927Sb., 1927).

1.2 Frývaldovská stávka

Ve 30. letech 20. století existovaly velké tenze mezi Čechy a Němci. Jedním z důležitých faktorů byla celosvětová krize, která se velmi citelně dotkla českého pohraničí. V těchto oblastech sílil vliv extrémních stran, které podněcovaly k připojení se k Německu. Sudety na počátku 30. let 20. století byly důležitou průmyslovou zónou. Sídli zde sklářský, textilní a porcelánový průmysl. Tyto typy průmyslu byly značně orientovány na export (Kárník, 2002, s. 97).

„Události z 25. listopadu 1931 se ve své době zaryly hluboko do myslí velké části obyvatel mladé Československé republiky.“ (Buchlovský, 2004 [online])

Na Jesenicku byla velká nezaměstnanost a situace se zdála být takřka neudržitelná. *„Ohromná nezaměstnanost a rostoucí propouštění a snižování mezd, nastávající krutá zima a lidské chyby, to byly hlavní příčiny tragického vyvrcholení tzv. Hungermarsche, neboli hladového pochodu, do tehdejšího okresního města Frývaldova.“* (Buchlovský, 2004 [online])

Nepokoje se začaly stupňovat a první protestní akce na sebe nedala dlouho čekat. Dne 10. listopadu 1931 se konala v Žulové⁴ protestní akce. Tato akce se konala v důsledku propouštění a snižování mezd dělníkům ve zdejších vápenkách. Akce byla tak rychlá a překvapivá, že se na ni policie a podnikatelé nemohli připravit. Protest byl nakonec úspěšný a propuštění dělníci byli přijati zpět a mzdy se zvýšily. Bylo to však jen chvilkové řešení, než se podnikatelé dostali do slepé uličky a opět začali propouštět dělníky. Podnikatelé se dostali do spirály, ze které pro ně nebylo východisko. Z tohoto důvodu byla naplánována další protestní akce. Tentokrát se protestovalo přímo v okresním městě Jeseníku. Této krize využili zástupci Rudých odborů, kteří pomáhali organizovat protestní akce. Jednou z protestních akcí byl tzv. hladový pochod do Frývaldova⁵. Jelikož se jednalo o plánovanou akci, policie byla informována a připravena zasáhnout a demonstranty rozehnat (Buchlovský, 2004 [online]).

„V osm hodin ráno pracovníci v kamenolomech a vápenkách zastavili práci a začali se shromažďovat na předem daných místech. Jedno centrum bylo ve Vápenné, druhé v Supíkovcích. Právě onen směr od Mikulovic, Zlatých Hor, Supíovic, Písečné a České Vsi měl „štěstí“, protože v jejich směru se jakoby náhodou konalo vojenské cvičení místních posádek a pohled na lehké kulometry přece jen vzal chuť. Pár jedinců se do Frývaldova

⁴ Německy Freidberg (viz příloha č. 4).

⁵ Německy Freiwaldau (tamtéž).

dostalo, ale samotné město bylo ten den hlídáno, jako by tu měly být korunovační klenoty. Směr od Vápenné, tehdejších Zighartic, již toto štěstí neměl.“ (Buchlovský, 2004 [online])

Policie byla velmi dobře organizována a zasáhla proti zhruba 300 demonstrantům již u seřadiště. Akce byla obušky rozehnána a demonstrující se dozvěděli, že je tato akce zakázána. Někteří demonstrující unikli a vydali se přes les směrem k Jeseníku. Ani tento pokus se nezdařil. Policisté s touto variantou počítali a byli na ni připraveni. Vedoucí zásahu nechal zavolat autobus, aby demonstranty předehnali. Policie a demonstranti se střetli u jeskyně Na Pomezí. Dav se zde zastavil, neboť naslouchal neznámému řečníkovi. Vedoucí zásahu vyzval demonstranty k rozchodu. Demonstrující dav neuposlechl a vybil okna autobusu, jako odplatu za rány obušků. Autobus se vydal dál a skončil u křižovatky v Dolní Lipové. Zde se demonstranti opět rozdělili a někteří zašli do hospody. Velitel zásahu npor. Jirkovský se blížil k demonstrantům pouze s 15 policisty (dělníků bylo zhruba 700). Jirkovský vyzval opět dělníky k rozchodu, ale ten jeho výzvu nevyslyšel a pochodoval dál (Buchlovský, 2004 [online]). *„Vše se navíc odehrávalo v pravoúhlé zatáčce, takže zadní řady demonstrantů četníky vůbec neviděly ani neslyšely, a tak tlačily na řady před sebou. Kameníci byli již v té době ozbrojeni dlouhými holemi a různě posbíraným kamením. Nehodlali se již nechat zbit, navíc poslanci za KSČ je nabádali, aby se do Frývaldova dostali za každou cenu! Nastala bitka. Nerovný souboj masy dělníků s až dvoumetrovými holemi a kameny, které srážely jednu helmu za druhou. Na druhé straně stáli četníci s krátkými obuškami a přesnými rozkazy... tito krváceli a jejich malý kordon začal podléhat obrovské přesile. Npor. Jirkovský byl v ten moment zasažen dvěma kameny: do levého rtu a pravého spánku. Druhý úder jej mírně omráčil. V ten moment někdo strhnul karabinu, poté druhý, třetí... ozvaly se výstřely. Jednotlivé výstřely do klubka dělnických těl...“* (Buchlovský, 2004 [online])

Bilance tohoto zásahu je tragická. Zemřelo 6 demonstrantů a několik desítek jich bylo vážně zraněných. Dva demonstranti poté zemřeli při převozu do nemocnice, a tak se počet mrtvých vyšplhal na 8. To byla bilance krátké střelby (Buchlovský, 2004 [online]). *„Sedm obětí bylo pohřbeno ve Vápenné do společného hrobu, v Lipové byl pohřben osmý, Rudolf Hauke, místní rodák. V průvodech se objevilo dohromady přes 7000 lidí, kondolence a peníze na místní sbírky se objevovaly z nejrůznějších míst naší vlasti i ze zahraničí.*“ (Buchlovský, 2004 [online]). *„Nejvýznamnější osobou na pohřbu ve Vápenné byl bezesporu Klement Gottwald, pozdější prezident. Měl i krátký projev. Jeho slova ale neměla být zapomenuta.*“ (Buchlovský, 2004 [online])

2 MNICHOVSKÁ DOHODA A VYSÍDLOVACÍ AKCE Z ČESKOSLOVENSKÉHO POHRANIČÍ

2.1 Mnichov 1938

„Dohoda o odstoupení pohraničních území ČSR obývaných německou menšinou Německu; podepsána 29. 9. 1938 na konferenci v Mnichově představiteli Německa (A. Hitler), Itálie (B. Mussolini), Velké Británie (N. Chamberlain) a Francie (E. Daladier). Zástupci československé vlády na konferenci pozváni nebyli; dohoda byla pro ČSR ultimátem, které pod nátlakem přijala. V říjnu 1938 vyhověla ČSR i územním požadavkům Polska (Těšínsko) a v listopadu i Maďarska (jižní a východní Slovensko, značná část Podkarpatské Rusi).“ (Hornová, 2013 [online])

Evropské státy, které jednaly v Mnichově, souhlasily s odstoupením sudetoněmeckého území Německu (Sládek, 2002, s. 123). O našem osudu se rozhodlo bez našeho vědomí⁶. Třetí říše, které mělo pohraniční území připadnout, si mohla diktovat podmínky. Souhlasím s názorem pana Sládka (2002), že situace pro naše občany musela být velmi bolestná, neboť nás zradili naši spojenci. Domnívám se, že zvláště negativně musel být brán názor Francie. Francie byla do této doby naším vzorem a hlavním spojencem.

2.1.1 Podmínky mnichovského diktátu

1. Evakuace obyvatel bude zahájena 1. října;
2. Evakuace bude dokončena 10. října a nesmí dojít k poškození zařízení;
3. Podmínky pro evakuaci budou stanoveny komisí, která se vytvoří;
4. Obsazování německého území německými jednotkami začne 1. října;
5. Mezinárodní komise určí, kde se bude konat plebiscit;
6. Podobu hranic provede výše uvedená komise;
7. Německo-československý výbor usnadní přesun obyvatelstva a vyřeší otázky s přesunem spojené;
8. Do měsíce od podepsání dohody vydá československá vláda všechny sudetské Němce, kterým byl odňat trest za politické činy.

⁶ „Appeasement je způsob řešení konfliktů, při kterém se dělají jednostranné ústupky v záležitostech, jež jsou jádrem střetu zájmů mezi dvěma nebo více státy. Může jít o ústupky územní nebo i principiální. Z hlediska morálního je appeasement charakterizován jako náročné manévrování mezi dvěma povinnostmi, které se často dostávají do vzájemného konfliktu a o to těžší a složitější je pak politické rozhodování...“ (Kratochvíl a kol., 2009, s. 27)

Zástupce naší republiky nebyl dohody účasten, ale prezident Beneš vyzval zástupce Francie a Velké Británie k tomu, aby hájily zájmy naší republiky. Nevěděl však, že Československo nebude s tím požadavkem vyslyšeno. Pozvání k projednání dohody nedostali ani zástupci sudetských Němců (Sládek, 2002, s. 127).

„Mnichovská dohoda uzavírá další kapitolu československých dějin, která byla zatím nejdůležitější v česko-německých vztazích. Touto dohodou bylo poprvé v historii od českých zemí odděleno území obývané sudetskými Němci a Němci sami se stali občany říše.“ (Sládek, 2002, s. 127)

Německo získalo skoro 30 tisíc km² a více než 3,5 milionu obyvatel⁷. Polsko získalo necelých 900 km² s 228 000 obyvateli. A nakonec Maďarsko získalo 10 309 km² a 853 670 obyvatel. Systém našeho státu, který byl vytvořen ve Versailles⁸, přestal existovat a přišla nová éra (Sládek, 2002, s. 127–128).

2.2 Vysídlení Čechů v pohraničí v roce 1938

Po podepsání Mnichovské dohody v roce 1938 se dostala česká menšina žijící v pohraničí do problémů. Díky této mezinárodní dohodě se pohraničí stalo německým územím a české obyvatelstvo zde tvořilo etnickou menšinu. Podle odhadů se tato otázka týkala cca 800 000 obyvatel (Benda, 2013, s. 58–62). Vysídlení pohraničí mělo 3 fáze.

První fáze se datuje od jara roku 1938. Konkrétně od částečné mobilizace. Už v tomto období této doby byly zahájeny první odchody z tohoto území (Benda, 2009, s. 114). V této vlně se mnoho Čechů nevyskytovalo a spíše se jednalo o Židy, kteří se obávali růstu antisemitismu v pohraničí. Uvádí se, že v této době opouštěli pohraničí hlavně lékaři a advokáti (Benda, 2013, s. 137).

Druhá fáze nebo vlna vysídlení se datuje ode dne 12. září 1938. V této vlně byli hojně zastoupeni Češi, Židé a Němci, kteří nepodporovali SdP. Na rozdíl od první vlny, v níž odcházela vyšší společenská třída, v druhé vlně šlo o osoby všech společenských vrstev. Úřady měly velké problémy se zařazením uprchlíků z pohraničí (Benda, 2009, s. 115–116.).

⁷ „Vídeňské arbitráže, řešily územní spory mezi Maďarskem, ČSR a Rumunskem. Arbitrážní rozhodnutí Německa a Itálie v první arbitráži z 12. 11. 1938 se týkalo jižního Slovenska a Podkarpatské Rusi a přiznalo Maďarsku území o rozloze 12 000 km² s 1 mil. obyvatel. (Druhá arbitráž z 30. 8. 1940 řešila maďarsko-rumunský spor o území Sedmihradská, připojené k Rumunsku po 1. světové válce) Platnost arbitráže byla zrušena v roce 1947“ (Sovadina, 2009 [online])

⁸ „Rakousko-Uhersko se rozpadlo a Německo bylo poníženo. Z dlouhodobé perspektivy však znamenal výsledek Versailleského systému opak toho, co jeho tvůrci zamýšleli. Rozpad habsburského panství jen vytvořil ve střední Evropě vakuum tvořené nástupnickými zeměmi, které však pouze vyplňovalo prostor mezi nevyzpytatelným Ruskem a revizionistickým Německem. Navíc v Paříži nebyly k diskusi vítězů připuštěny poražené státy.“ (Ešner, 2003 [online])

Československé úřady se snažily o navrácení uprchlíků zpět do pohraničí, ale uprchlíci o tom nesměli vědět (Benda, 2009, s. 116–117).

Třetí vlna migrace začala po podepsání mnichovské a s počátkem jejího faktického působení (Macek, 1995, s. 134). Většinu vysídleného obyvatelstva tvořili Češi (Benda, 2013, s. 137–138). V první řadě bylo potřeba uprchlíkům zařídit ubytování. S příchodem těchto vysídlenců vzrostl počet nakažlivých nemocí (Štěpánek, 1993, s. 43). Od října roku 1938 nařídila vláda evidenci obyvatel, kteří žijí na tzv. zbytkovém území československé 2. republiky (Gebhart, 1998, s. 564–565).

Po prostudování literatury jsem dospěl k těmto názorům. I když počty odsunutých Němců byly několikanásobně větší⁹, princip kolektivní viny a požadavek odsunu z území je v obou případech velmi špatný. Domnívám se, že lidé v této době (1938 a 1945–1946) zapomněli na to, že jsou všichni stejní a příslušnost k národnostní skupině je pouhé diskriminační odlišení. Je velmi zajímavé, že o vysídlení Čechů se takřka nemluví, ale odsun nebo vysídlení Němců je stále a ožehavé téma.

⁹ Viz příloha č. 7.

3 MEZINÁRODNÍ KONFERENCE V POSTUPIMI

Po skončení války v Evropě se konalo další setkání vrcholných politiků, kteří měli rozhodnout o poválečném vývoji Evropy. SSSR reprezentoval Josif Stalin¹⁰, USA Harry Truman¹¹, Velkou Británii Winston Churchill¹². V průběhu konference byl prezident Truman nahrazen Clementem Atleem¹³. Setkání se konalo od 17. července do 2. října 1945 v Postupimi u Berlína (Láník, 2015 [online])¹⁴.

Jedním z nejdůležitějších úkolů tohoto setkání bylo vyřešit otázku Němců žijících v ostatních státech¹⁵. Tento problém se týkal velkého počtu obyvatel (zhruba 13 milionu), a proto musel být adekvátně a politicky správně vyřešen. Poválečná diplomacie byla velmi komplikovaná. Sovětský svaz podpořil československé zájmy v této záležitosti (Láník, 2015 [online]).

Dlouhé diplomatické jednání a zpočátku inaktivní přístup velmocí (vyjma Sovětského svazu) daly vznik fenoménu divokého odsunu (Láník, 2015 [online]). Domnívám se také, že se po skončení války ukázala negativní tvář některých skupin lidí.

3.1 První návrh na vyřešení sudetoněmecké otázky

Již v létě roku 1940 měl exilový politik E. Beneš zformován plán na vyřešení sudetoněmecké otázky. Svůj plán v srpnu 1940 předložil velvyslanci Polska, který působil v Londýně. Edvard Beneš žádal o výhodnější geografickou polohu a nebál se obětovat své vizi i část našeho území. Němci měli ztratit svoji politickou a geografickou výhodu. Svoje plány Beneš nastínil v odeslané depeši pro Ústřední vedení odboje domácího. V této zprávě Beneš žádá o životní prostor pro republiku. Dalším bodem zprávy je předpokládaný odsun Němců. Beneš v této době počítal s odchodem nebo přemístěním v řádech statisíců obyvatel, ne se třemi miliony (Brandes, 2002, s. 71–72).

Od září téhož roku Beneš tento svůj plán začal organizovat. Dle jeho koncepce mělo být nové Československo národnostně homogenním státem. Vyloučil myšlenku národnostně smíšených oblastí jako je tomu ve Švýcarsku. Beneš ve svém programu žádal o přemístění

¹⁰ 1. generální tajemník Komunistické strany Sovětského svazu (Wikipedie, 2018 [online]).

¹¹ Prezident Spojených států amerických (tamtéž).

¹² Premiér Spojeného království (tamtéž).

¹³ Premiér Spojeného království (tamtéž).

¹⁴ V postupimském zámku Cecilienhof se sešla tzv. Velká Trojka (Šajtar, 2015 [online]).

¹⁵ „Jednání nesoucí krycí název „Terminal“ řešila hlavně kardinální otázku, co dál s rozdrčenou třetí říší. Nedílnou součástí postupimských dokumentů tvořily zásady později tolik diskutovaného odsunu početných německých menšin z Polska, Československa a Maďarska. První a nejhorší fáze, tzv. divoký odsun, ovšem fakticky začala ještě před postupimskou konferencí.“ (tamtéž)

Němců ze středních a severních částí naší republiky. Němci se měli dle Benešových idejí přemístit do západní oblasti republiky. Beneš byl ochoten postoupit západní území republiky Německu výměnou za jiná území (Brandes, 2002, s. 72–73).

4 TEORIE VINY DLE KARLA JASPERSE

Pojem vina můžeme chápat různě a každá vědecká disciplína může mít svůj výklad. Jelikož se jedná o obecný a abstraktní pojem, může být těžko definovatelná a uchopitelná. Vina je právní a psychologický pojem. Jde o pachatelův psychický vztah ke skutečnostem naplňujícím skutkovou podstatu (Bezplatnapravniporadna.cz, 2010 [online]). „*Vina stav vědomí člověka, který vědomě porušil mravní nebo právní normy. Vinu pociťuje však pouze za předpokladu, že 1. přijal a interiorizoval si normy a morální omezení stanovené v dané společnosti, 2. pociťuje odpovědnost za své činy zasahující jiná individua, nebo prostředí, ve kterém žije. Prokázání viny je v oblasti práva, základem pro stanovení sankce.*“ (Velký slovník naučný, 1998, s. 432)

Karl Jaspers rozlišuje čtyři druhy viny. První vinou je vina kriminální. Tuto vinu vysvětluje, jako pocit po porušení zákona. Jaspers tedy jednoznačně definuje, že viníka můžeme označit za zločince (Jaspers, 2006, s. 25). Druhým pojetím je vina politická, ta spočívá v činech našich zákonodárců, kteří musí nést následky svých činů a rozhodnutí. Dle tohoto německého filozofa a lékaře ale všichni občané nesou vinu, a to protože si zvolili demokratickou vládu (Jaspers, 2006, s. 25). Třetí vinou dle Jasperse je vina morální. Každý jedinec je sám za sebe odpovědný a je jen na něm, jak je morálně na výši (Jaspers, 2006, s. 25–26). Metafyzická vina je: „*Existuje solidarita mezi lidmi jako lidmi, v jejímž důsledku je každý spoluzodpovědný za všechno bezpráví a všechnu nespravedlnost na světě, zvláště za zločiny, k nimž dochází v jeho přítomnosti a v jeho vědomí.*“ (Jaspers, 2006, s. 26). Rozdělení viny do čtyř oblastí nám může pomoci vinu pochopit a může nám objasnit výčitky s vinou spojené (Jaspers, 2006, s. 26).

4.1 Německá vina dle Karla Jasperse

Stejně tak jak se dělila vina obecná, tak stejné dělení můžeme najít i u německé viny. S jediným rozdílem, že tato vina je zacílena na určitý národ v určité situaci. Kriminální vinu Jaspers nepřisuzuje Němcům jako národu, ale jednotlivým představitelům agrese, které považuje za zločince (Jaspers, 2006, s. 51–63). Politickou vinu můžeme chápat tak, že jedinec žil ve státě, který páchal zločiny a ten daný jedinec se prohlašoval za člena národa páchajícího zločin vůči jinému národu apod. Politická vina se vztahuje na každého jedince ve společnosti. Důvodem toho tvrzení je to, že člověk svým rozhodnutím ve volbách nebo politickou apatii umožnil nástup nedemokratického režimu (Jaspers, 2006, s. 64–66). Morální

vina německého národa zkoumá nitro každého příslušníka německé národnosti. Tato vina je velmi úzce spojena s politickou vinou a můžeme ji chápat jako to, jak se člověk v krizové době choval. Patří sem třeba projevy náklonnosti nebo antipatie vůči režimu, které sám člověk cítil a nebyl k nim přinucen. Jaspers ve své knize velmi kriticky hodnotí přetvářku a sebeklam v období nacistické propagandy a vlády (Jaspers, 2006, s. 67–76). Metafyzickou vinu Němců můžeme chápat tak, že každý jedinec měl možnost se projevit a každý byl přítomen bezprávi a bylo na něm jako na člověku ukázat v sobě lidství a vzepřít se diktátu (Jaspers, 2006, s. 77–79).

4.1.1 Kolektivní vina Němců

Dle Jaspersova pojetí se může každý jedinec zbavit národnosti a pocitu viny a uvádí, že je zodpovědný jenom Bohu. Z historického hlediska se člověk zbavit národnosti nemůže, protože pojem národnost je pojítka mezi lidmi (Jaspers, 2006, s. 82). Příslušnost ke kolektivu nebo k nějaké skupině nutně nese politickou odpovědnost za činy daného kolektivu (Jaspers, 2006, s. 83). Kolektivní vinu tak můžeme chápat jako rozlišení, střet mezi politickou a morální vinou, protože člověk žije ve společnosti a nemůže se zříci morálky ani veřejného života (Jaspers, 2006, s. 83–84). „*K faktické nutnosti nést politicky odpovědnost přistupuje tak ještě vědění a díky němu jiné vědomí sebe: to, že celé obyvatelstvo skutečně nese důsledky veškerého jednání státu...*“ (Jaspers, 2006, s. 84)

Jaspers tedy ve své knize definuje dvojí vinu. První pojetí viny je ta, která se bezmezně podřizuje vůdci, a druhé pojetí je, že se podrobujeme vůdci určitého typu (Jaspers, 2006, s. 86). „*Atmosféra podrobení znamená jako by kolektivní vinu.*“ (Jaspers, 2006, s. 86)

Němci chápou svoji vinu ne na základě biologického principu, ale spíše jako občanskou povinnost. Viníkem můžeme být i tehdy, kdy jsme příslušníkem jisté skupiny a používáme její jazyk, zvyky apod. (Jaspers, 2006, s. 87). Musíme cítit vinu svých předků, protože oni nás utvářeli a podíleli se na vzniku totalitního režimu (Jaspers, 2006, s. 87–88). „*Víme o sobě nejen o jednotlivcích, nýbrž i jako o Němcích. Každý z nás je, je-li opravdový, německým národem. Kdo by neznal okamžik ve svém životě, kdy v opozičním zoufání nad svým národem sám sobě říkal: jsem Německo nebo v jásavém souzvuku sním: i já jsem Německo! Němectví se neprojevuje jinak než těmito jednotlivci. Proto je požadavek přetvořit se, obrodit se, vypudit všechno zhoubné úkolem národa v podobě úkolu každého jednotlivce.*“ (Jaspers, 2006, s. 88)

Po důkladném prostudování knihy filozofa Karla Jasperse jsem došel k názoru, že úvahy o kolektivní vině jsou velmi složité a pro mne jsou pouhým reliktem minulosti. Domnívám se, že příslušnost k národu ještě nedává záminku potrestat všechny obyvatele národa. Bohužel principy kolektivní viny byly hojně využívány při odsunu zejména sudetského obyvatelstva z naší republiky. Mnoho nacistických zločinců nebylo potrestáno za své činy, ačkoliv nesli přímou politickou nebo morální vinu, a na druhé straně obyčejní obyvatelé pykali za chyby druhých.

5 VYSÍDLLENÍ SUDETSKÝCH NĚMCŮ

5.1 Situace německého obyvatelstva po skončení 2. světové války

Konec války přinesl perzekuční akce vůči německému obyvatelstvu. Panoval všeobecný požadavek, aby nově utvářené národní výbory začaly s perzekucí německého obyvatelstva, ale těmto perzekucím chyběl zákonný a technický rámec. Svůj díl viny si nese i prezident Beneš, který v květnu 1945 vyzýval k odgermanizování naší země. Kolektivní vina¹⁶ byla základním měřítkem k perzekucím a ze začátku nikdo neřešil otázku antifašisticky smýšlejícího německého obyvatelstva. Až v červnu roku 1945 vzbudily kruté násilí a podmínky Němců ohlas v západních zemích. Tyto země žádaly dodržení humánnosti a spořádanosti. Po skončení války vznikaly orgány státní správy. Dokonce bylo praxí, že na určitém území bylo více správních orgánů (národní výbory a revoluční gardy), které měly jiný postup vůči německému obyvatelstvu (Kučera, 1992, s. 11). Poválečné postihy byly různé, ale v principu byly ukládány lidem, kteří se nějak provinili. V této době panovala shoda v tom, že vina musí být vykoupena nebo odčiněna, čímž se ospravedlňoval princip kolektivní viny. Vysídlení bylo také preventivní opatření pro budoucí generace, aby věděly, že zlo se musí být potrestáno (Staněk, 1996, s. 6)¹⁷. „*Je nutné si rovněž uvědomit, že pohraniční oblasti byly během války součástí cizího státního útvaru a jejich začleňování do československého státu nebylo právě jednoduchou záležitostí.*“ (Kučera, 1992, s. 11)

Dalším poválečným problémem bylo obsazování úřadů lidmi, kteří neznali místní poměry. Na kvalitu úředního aparátu nikdo nedbal a mnohdy se na tato místa dosazovali lidé s velmi pestrou až pochybnou minulostí. Nedostatek materiálů vedl k minimálně písemné agendě, což mohlo vést ke zkreslení počtů vysídlenců (Kučera, 1992, s. 11). Po válce bylo potřeba rozlišit obyvatele do skupin dle míry viny. Bylo potřeba odlišit zrádce a kolaboranty od prostého lidu (Staněk, 1996, s. 6). Po prostudování literatury a zejména názoru Kučery (1992) a Staňka (1996) jsem dospěl k tomuto názoru – vyřídění osob nemělo žádnou váhu, neboť skoro každý Němec vinný či neviný skončil v transportu ze země.

Jedním z prvních opatření bylo stanovení podmínek pohybu pro německé obyvatele. Konkrétně byl zakázán pohyb mimo obec a byl uplatňován zákaz nočního vycházení. Dalším nařízením bylo omezení návštěv v oblasti služeb (nákup, lékař apod.) Pro odlišení od běžného

¹⁶ Viz 4. Kapitola.

¹⁷ Tuto tezi lze chápat tak, že vysídlení má být precedent pro budoucí generace, aby se zdržely násilného jednání (srov. Staněk, 1996).

obyvatelstva museli Němci nosit bílou nebo žlutou pásku¹⁸. Nařízení vlády z konce května 1945 nařizovalo, že Němci budou dostávat stejný příděl potravin jako židé za války. Velký denacifikační¹⁹ ráz mělo opatření o soustředění německého obyvatelstva do táborů. Tato nařízení se vztahovala na obyvatele, kteří byli nebo mohli mít nacistickou minulost. V praxi to ale probíhalo jinak, a to tak, že velmi často se do táborů dostávali i nevinní obyvatelé a jejich jediné provinění bylo to, že se hlásili k německé příslušnosti. Lidé byli vystěhováni z důvodu, že byla složitá bytová situace. Důvod pro vystěhování a shromáždění byla příprava k odsunu z republiky. Místní úřad měl za úkol zřídit tábor pro Němce. V těchto táborech byly špatné životní podmínky a byl zde velký nedostatek potravin a služeb. Obyvatelé tábora museli pracovat a často zde prováděli práce, které nebyly přiměřené k jejich věku apod. Nejenom v táborech byl nedostatek surovin, ale v celém Československu vládl nedostatek. Nedostatek surovin nebyl často tím nejhorším, čím si lidé museli projít. Velmi častým jevem bylo, že ve vedení táborů byli lidé s psychopatickými rysy, kteří se velmi nápadně podobali nacistům. Ačkoliv o těchto lidech vláda a veřejnost věděla, velmi často tyto zprávy přehlížela (Kučera, 1992, s. 11–13). Němci se museli hlásit na policii a od určitého věku museli nosit označovací znamení. Na německé obyvatelstvo spadala pracovní povinnost, která se nevyhnula ani ženám (Stanek, 1996, s. 58). Obecně vyhánění nebo vysídlení mělo charakter kolektivní viny a bylo potřeba německé obyvatele kolektivně a nerozdílně potrestat. Odsun obyvatel ze země byl chápán jako podíl na rozpoutání války a podíl na válečných zločinech (Staněk, 1996, s. 8). Po skončení 2. světové války docházelo k masovým sebevraždám. Tento počet se zvyšoval, a to díky pocitu, že jsou tito Němci v ohrožení. K sebevraždám často docházelo z psychických důvodů, ale dalším jevem bylo časté znásilňování a strach z Čechů (Staněk, 1996, s. 51). V této době bylo velmi častým jevem to, že československé úřady uváděly ve svých záznamech německé sebevraždy, ačkoliv se jednalo o oběti brutálního násilí a represe na německém obyvatelstvu. Z toho důvodů jsou veškeré statistiky nevalidní a neprůkazné (Staněk, 1996, s. 52). Dalším druhem perzekuce bylo omezení poštovního styku a následná kontrola pošty. Všechny německé spolky se rozpustily a německé texty v novinách musely být cenzurovány (Staněk, 1996, s. 59).

¹⁸ Viz příloha č. 6.

¹⁹ „Důsledné odstranění nacistů a vlivu ideologie z veřejného života poválečného Německa (požadované Postupimskou dohodou).“ (Scs.abz.cz, 2018 [online])

Osobně se domnívám, že šlo o krytí represí vůči německému obyvatelstvu. Domnívám se, že agrese vůči proviněnému obyvatelstvu byla tolerována a v určité míře až vyžadována. Tento názor jsem získal po přečtení některých pasáží knihy pana Staňka (1996).

„K násilnému zacházení s jednotlivci a celými skupinami osob docházelo přímo na veřejnosti, ať již šlo o bití a týrání, nebo o popravy oběšením či zastřelením.“ (Staněk, 1996, s. 54). Tato situace zašla až tak daleko, že musela zakročit naše vláda (Staněk, 1996, s. 56). Postihy a zabíjení nebyly páčány jen na občanech žijících trvale u nás, ale i na vojácích, které zastihl konec války na našem území. Staněk (1996, s. 78) uvádí, že na našem území je v masových hrobech²⁰ pohřbeno až na 10 000 vojáků.

5.2 Divoký odsun

Divoký odsun začal v květnu roku 1945 a skončil v srpnu roku 1945. V této době docházelo ke spontánním odsunovým akcím, které nebyly připravené a byly často velmi brutální. Ve velkých městech byla velká anonymita, a tak je velmi těžké odhalit, co byla vražda nebo přirozená smrt. Osvobozovací akce se velmi často prolínaly s divokým odsunem a díky absenci práva byly tyto akce velmi kruté. Po osvobození Prahy bylo za pár dní vystěhováno 25 tisíc obyvatel. Za sběrný tábor jim sloužil stadion na Strahově. Dalším sběrným táborem byl Terezín a ten byl určen pro Němce ze středočeského kraje. V Brně dokonce hrozil pogrom německého obyvatelstva. Dne 30. května se vydala masa 20 000 brněnských Němců směrem k hranicím. Tato akce se nazývá pochod smrti (Kučera, 1992, s. 13–14)²¹.

Němci se o rozhodnutí, že jsou zařazeni do odsunu, dovídali jen několik málo hodin dopředu. Okruh výběru pro odsun byl prováděn náhodně a vždy se určil okruh ulic, ze kterých budou Němci vystěhováni a pak odsunuti. Základní povolená váha zavazadel se pohybovala okolo 25–30 kg, ale toto nařízení bylo velmi variabilní. Každý Němec musel být vybaven 100 říšských marek. Na shromaždištích se kontrolovali zavazadla i samotní lidé, protože nebylo povoleno vyvážet šperky a další cennosti. Dalšími důvody pro prohlídku byl pokus o ponížení německého obyvatelstva a pomsta za válečné útrapy. Často bylo

²⁰ Kučera (1992) ve své knize uvádí, že masové hroby jsou takové hroby bez označení. Tito vojáci byli zabiti v rámci doznívajících bojů 2. světové války anebo v rámci perzekuce německého obyvatelstva.

²¹ „Brněnský pochod smrti, kdy v noci z 30. na 31. května 1945 odešlo z Brna 20 tisíc Němců. Pěšky šli 32 kilometrů na tehdejší hranice s Rakouskem. Podle historických odhadů zemřelo na následky pochodu 1 691 lidí, především kvůli vyčerpání. Němci byli z Brna vystěhováni na základě výnosu č. 78/1945, který přijala rada Zemského národního výboru.“ (Fila, 2014 [online])

zabavováno i oblečení, a to z důvodu, že bylo nové, také se často stávalo, že váha zavazadla byla menší než povolená míra (Kučera, 1992, s. 13–14).

„Závažným problémem bylo, že akce byly nedostatečně koordinovány v mezinárodním měřítku. Jedinou velmocí, která byla ochotná přijímat transporty, byl SSSR ve svých okupačních pásmech v Německu a Rakousku“ (Kučera, 1992, s. 14). Díky absenci koordinace a nerespektování pokynů vůči Němcům se vysídlení Němců stalo tragickou událostí. V této době se s touto skupinou osob nakládalo velmi špatně a zcela všichni byli pokládáni za provinilé (Staněk, 1996, s. 10).

Některé transporty byly dokonce i zastaveny. Důvodem bylo nedostatečné vybavení nebo rychle měnící se politická situace. Od druhé poloviny června můžeme vysledovat lepší přípravu odsunu, aby se celý proces zrychlil. V červenci roku 1945 začaly mezinárodní problémy, a to proto, že Anglie a USA začaly protestovat proti odsunům. Po postupimské konferenci muselo Československo oficiálně přerušit odsunové akce. Je také pravdou, že Postupim byla varovným signálem pro Němce a ti začali s dobrovolným odsunem. Na západu Čech odsun probíhal společně s americkou armádou, která z tohoto území musela odejít (Kučera, 1992, s. 14–15).

„Pohraničí v létě 1945 žilo v jakési zvláštní atmosféře na rozhraní míru mezi válkou a mírem“ (Kučera, 1992, s. 15). Úřady se snažily situaci v těchto oblastech stabilizovat a vrátit se k normálnímu životu, ale množily se informace o přestřelkách a mrtvých. Na periferiích našeho území často operovaly různé skupiny a ozbrojené bandy (polské, české a německé národnosti). Tyto „bandy“ často terorizovaly české nebo německé obyvatelstvo a svoje skladiště měly často v lesích. Český tisk podporoval osídlení pohraničí, a tak se zde sem stahovaly různé živly. Tito lidé zde sem přicházeli z důvodu krádeží v opuštěných domech (Kučera, 1992, s. 15–16).

Lidé velmi nízkých mravů se často angažovali v násilnostech. Častým argumentem ospravedlňujícím násilí byl ten, že válka ještě neskončila (Staněk, 1996, s. 10). Kučera (1992, s. 16) uvádí, že období tzv. divokého odsunu bylo velmi komplikované a že nelze přesně spočítat odsunuté Němce. V této době se nedůsledně rozlišovali sudetští Němci a Němci přistěhovaní po roce 1938. V červnu 1945 armáda Československa uveřejnila počet odsunutých Němců. Tento počet se dle jejich odhadů pohyboval okolo 50 000–560 000 osob. Dle údajů do konce roku odešlo z Československa cca 800 000 Němců. Údaj o počtu Němců na konci roku 1945 můžeme velmi dobře zjistit, neboť tohoto roku se vydávalo

2 200 000 příjemců potravinových lístků (Kučera, 1992, s. 15–16)²². Poválečné Československo bylo v otázce národní očisty velmi tvrdé a vyřešení národností otázky bylo v roce 1945 velmi naléhavé (Staněk, 1996, s. 9). Staněk (1996, s. 50) tvrdí, že řešení německé otázky byl prvořadý úkol, který musela československá společnost vyřešit. V této době se rozšířily názory o národní očistě, a také docházelo k revolučním soudům, lynčováním a exekucím (Staněk, 1996, s. 50).

5.3 Přístup velmocí k odsunu z československého území

Základním normou pro přijímání odsunutých Němců byla spolupráce tzv. Spojenců (USA, Velká Británie...). Prezident Beneš vedl rozhovory a jednání se státy, které měly přijmout odsunuté obyvatele. Tyto státy souhlasily s principy odsunu, ale vyžadovaly okolo této otázky diskuzi. Českoslovenští představitelé se domnívali, že požadavek diskuze je projev nesouhlasu s odsunem. Váhání mohlo být zapříčiněno obavami o stabilitu střední Evropy, a také technickými a organizačními důvody spojenými s odsunem. Postoj SSSR byl k odsunu velmi kladný a od května do srpna 1945 přijímaly sovětské okupační zóny²³ odsunuté Němce (Kučera, 1992, s. 22–23).

„Ve smyslu postupimských ujednání byla dalšími přípravami spojených s odsunem pověřena Spojenecká kontrolní rada v Německu. Ta se počátkem října 1945 obrátila na československou vládu s žádostí, aby vyčíslila počty Němců, kteří přicházejí v úvahu pro odsun. Vláda odpověděla 24. října a uvedla celkem 2,5 milionu osob. Na tomto základě připravila kontrolní rada 20. listopadu plán odsunu německého obyvatelstva z Rakouska, Československa, Maďarska a Polska do čtyř okupačních pásem v Německu. Z Československa mělo být vysídleno 1 750 000 Němců do amerického a 750 000 do sovětského okupačního bloku.“ (Kučera, 1992, s. 23) Američtí zástupci na počátku ledna 1946 stanovili termín prvních odsunů do jejich zóny (25. ledna 1946) (Kučera, 1992, s. 22–23).

V jednáních s velmocemi bylo nejprve nutné dohodnout organizační podmínky. Každý vlak, který bude odvážen Němce z našeho pohraničí na území Německa nebo Rakouska bude

²² „V pořadí sedmdesáté páté přidělové období, bylo totiž v mnoha směrech úplně nejchudší, které Češi během války zažili. To znamenalo, že na ně jejich držitelé žádné maso nedostanou. Ve výsledku tak měl na měsíc člověk starší 18 let k dispozici 750 gramů masa. Lidé tak museli vždy nejprve „nafasovat“ na obecním úřadě aktuální sady lístků a ty potom spolu s penězi (lístky platbu nenahrazovaly) odevzdat předem určenému obchodníkovi v místě svého bydliště. Po konci války pak dostali hubené židovské lístky právě Němci.“ (Černý, 2015 [online])

²³ „Sovětská vojenská správa Německa = Sowjetische Militäradministration Deutschlands (SMAD) byla nejvyšším výkonným, legislativním i soudním orgánem sovětské okupační zóny Německa. SMAD byla zřízena 6. června 1945 na základě rozhodnutí Rady lidových komisařů a fungovala až do 10. listopadu 1949, kdy její kompetence přešly na nově zřízenou vládu.“ (Oehlsen in Ordeltová, 2011, s. 17)

mít 40 vagonů a v průměru poveze 1200 osob (pro Němce, kteří mířili do americké zóny vlivu). Také bylo stanoveno, že nedostatečně vybavené transporty nebudou převezeny přes hranice. Nejprve se odsunovalo neproduktivní obyvatelstvo, s čím nejprve velmoci nesouhlasily, ale nakonec s rozdělením obyvatel souhlasily. Dne 21. prosince 1945 byl zastaven odsun do sovětských zón. Důvod tohoto přerušení bylo naplnění kvót. Od této doby sovětské zóny přijímaly pouze antifašisty, a to v počtu 3 vlaky týdně. V květnu 1946 byla podepsána nová dohoda se sovětskými orgány, která zaručovala místo pro 600 000 vysídlenců. V listopadu 1945 začala československá vláda jednat s Francouzi o příjmu odsunutých Němců. Francouzi nabídli 500 000 míst, ale měli podmínku. Podmínkou příjmu vysídlenců bylo zřízení speciální komise, která by vybrala Němce vhodné pro transport. Díky této podmínce celá dohoda ztroskotala (Kučera, 1992, s. 24–25).

V lednu 1946 se zvedla velká vlna odporu proti odsunu ve státech západní Evropy. Dokonce se odsun projednával v Dolní sněmovně v Británii. Velký zájem měli hlavně zahraniční novináři, kteří Československo často navštěvovali (Kučera, 1992, s. 25).

5.4 Příprava organizovaného odsunu

Od poloviny června 1945 se československá vláda začala zabývat otázkou organizovaného odsunu. Bylo zejména potřeba vyřešit technické zajištění transportů. Bylo přijato vládní usnesení o odsunu cizího obyvatelstva. Byly také přijaty rámcové směrnice, které upravovaly odsun. Konkrétně směrnice stanovovaly, že jako první má být odsunuto obyvatelstvo z vnitřních národnostních ostrovů a pak až pohraniční oblasti. Z odsunu byli vyjmuti pracovníci hospodářského sektoru a ti, kteří byli nepostradatelní. Jednalo se pouze o dočasné vyjmutí a zároveň se tito lidé nesměli provinít proti republice apod. V červenci 1945 byl zřízen speciální referát B při ministerstvu vnitra²⁴. V čele tohoto referátu stál zmocněnec, který zařizoval technickoorganizační stránku odsunu. Mimo jiné tento referát vytvořil směrnici o majetkovém vybavení vysídlenců. Bylo dovoleno si s sebou vzít předměty osobní potřeby, svršky, peníze (Kučera, 1992, s. 20–21).

„Bylo nutné určit jednotlivé kategorie odsunovaných osob, aby nedošlo v některých oblastech k ochromení průmyslové a zemědělské výroby. Zvažovaly se hospodářské, politické, strategické a bezpečnostní zřetele“ (Kučera, 1992, s. 21). Bylo také nezbytné najít místa pro sběrné tábory, které by byly poblíž železničních tratí. Bylo také taxativně vymezeno,

²⁴ Košutková Janíková (2016) tvrdí, že referát B ministerstva vnitra měl být osídlovacím úředním aparátem.

kdo bude vysídlen. Obyvatelé mohli získat osvědčení o národní spolehlivosti, a to v případě, pokud měli německé občanství a trpěli pod nacismem nebo získali občanství pod nátlakem (Kučera, 1992, s. 21–22).

5.5 Organizovaný odsun

První transport organizovaného odsunu byl proveden dne 25. ledna 1946. Tento odsun mířil do americké zóny²⁵ a byl převzat v Domažlicích. V lednu téhož roku odjížděl do americké zóny jeden vlak denně. Poté odjížděly dva, a nakonec od dubna 1946 odjížděly dokonce čtyři vlaky. Československá vláda požadovala navýšení počtu vlaků, a tak se stanovil počet šest vlaků za den do americké zóny. Ode dne 10. června 1946 začal odsun i do sovětských zón. Vývoj počtu vlaků kopíroval odsuny do americké zóny. Sovětská strana žádala zvýšení počtu vlaků, ale jejich její návrh nebyl vyslyšen, neboť nebyl technicky proveditelný. Nejvyšší intenzita odsunů odsunu byla v červenci roku 1946. Uvádí se, že v tento měsíc opustilo Československo 356 432 osob (Kučera, 1992, s. 26).

„Pro potřeby odsunu byly české země rozděleny na 13 okrsků, které byly totožné s obvody oblastních osídlovacích úřadoven (v Čechách 9, na Moravě a Slezsku 4)“ (Kučera, 1992, s. 26). V čele těchto okrsků stáli zřízení pro odsun a vyšším orgánem byl referát B ministerstva vnitra. V těchto okresech byla také zřízena sběrná místa, která každá musela pojmout minimálně 1200 osob. Těchto sběrných míst bylo zřízeno celkem 104. Tyto střediska byla zřizována v německých oblastech poblíž vlakové stanice pro snadnější transport (Kučera, 1992, s. 27).

Ministerstvo národní obrany zodpovídalo za předání vysídlelců do rukou amerických a sovětských vojenských orgánů. Vlivem organizačních nedostatků přijížděly na předávací stanice osoby nemocné nebo české národnosti, a tak se často stávalo, že tito lidé nemohli být přijmutí a vraceli se zpět do republiky. Předání vysídlelců trvalo mnoho hodin, protože každý občan se musel zkontrolovat a muselo se spočítat, kolik základních předmětů chybí vysídleným Němcům. Velmi často se stávalo, že tento chybějící materiál byl doplněn ze starších vojenských zásob (vidličky, nože, misky apod.) (Kučera, 1992, s. 27).

Oznámení o odsunu mělo být sděleno vyrozuměním. Toto vyrozumění mělo být vhodné a připraveno určitým způsobem. V praxi, ale toto vyrozumění probíhalo na veřejném

²⁵ Na jaltské konferenci se rozhodlo o poválečném rozdělení Německa do čtyř okupačních zón. Americká zóna se velmi rychle sloučila s britskou zónou a vznikla tzv. Bizonie. Spojením s francouzskou zónou vznikla tzv. Trizonie. Tyto tři bývalé samostatné zóny vytvořily předpoklad pro vytvoření Spolkové republiky Německo (ČTK, 1998 [online]).

místě, kde se měli Němci shromáždit a zde jim bylo sděleno, že budou muset opustit své domovy. Na tomto shromáždění se budoucí vysídlenci dozvěděli místo a čas svého odsunu, také byla provedena kontrola před samotným zařazením do odsunu. Na tomto shromáždění se také dozvěděli, co si mohou vzít s sebou. Byli tedy poučeni o vybavení, které směli vyvézt, a také o předmětech, které jsou zakázány vyvážet (drahé kovy, akcie, ceniny apod.). Každý Němec musel zamknout svůj dům či byt a přelepit klíčovou díрку páskou a podepsat ji. Předměty, které nesměly být vyváženy, museli Němci pečlivě zabalit a doplnit k nim iniciály a adresu, poté byly tyto předměty předány na shromaždišti. Na shromaždišti byl každý občan kontrolován i se svým zavazadlem, poté mohl odejít do sběrného tábora. Do tábora se Němci dostali pěšky nebo vlakem. Ve sběrném táboře proběhla další kontrola zavazadel a také lékařská kontrola, poté byli vysídlenci zařazeni definitivně do transportu. Každý transport měl svého dozorce, který se staral o jídlo a o zdravotní stav Němců (Kučera, 1992, s. 27–28).

Rozsah předmětů, které si Němci mohli vzít s sebou, byl limitován konfiskačními dekrety (č. 108 z roku 1945)²⁶. Obecně si obyvatelé mohli vzít věci, které sloužily k denní potřebě a k práci a byly v době odsunu v jejich držení. Z cenností si Němci mohli nechat pouze snubní prsteny, ale i ty byly často zabavovány. Váha zavazadel značně kolísala a měnila se i s ohledem na to, do které zóny byli vysídlenci přesunuti. Pro odsun do americké zóny byla zprvu stanovena váha 30 kg, ale velmi brzy se změnila na 50 kg, v létě bylo povoleno dokonce 70 kg. Pro odsuny do sovětských zón byla stanovena pevná váha 50 kg. Mimo zavazadel bylo požadováno jídlo na 3–5 dní a také věci denní potřeby, které byly kontrolovány hlavně americkými vojáky. Zajímavá situace byla ohledně finančního vybavení. Každý Němec musel mít při odsunu 100 říšských marek²⁷, lidem, kteří tento obnos neměli, poskytla tuto finanční částku československá vláda. V průběhu roku 1946 byla finanční vybavenost každého účastníka odsunu zvednuta až na 500 říšských marek. V květnu roku 1946 povolily americké úřady vzít si s sebou vkladní knížky, na kterých byly uloženy peníze

²⁶ „Dekret č. 108/1945 Sb. nevázal konfiskaci majetku na státní občanství, ale na německou či maďarskou národnost; z jeho působnosti byly vyňaty jen ty osoby, které prokázaly, že zůstaly věrné Československé republice, nikdy se neprovinily proti národům českému a slovenskému a (zároveň) buď se činně zúčastnily boje za její osvobození, nebo trpěly pod nacistickým nebo fašistickým terorem. Otázka národnosti je vždy subjektivní, v českých zemích byly početné národnostní menšiny a docházelo k jejich vzájemnému míšení; proto rozhodujícím kritériem pro posouzení národnosti musí být konec konců prohlášení samotného občana.“ (Spáčil, 2005 [online])

²⁷ Emise říšských marek se datuje ke dni 16. března 1939. V Protektorátu Čechy a Morava platily české koruny. Tyto koruny byly směnitelné za říšské marky v značně nevýhodném kurzu 10:1. Česká národní banka musela přijímat jen říšské marky a došlo k velké inflaci, která dosahovala ke stovkám procent. Česká koruna byla postupně devalvována. Říšské marky na našem území přestaly platit od října roku 1945, kdy na našem území proběhla měnová reforma (srov. Hlaváček a kol., 2002)

v říšských markách. Nelze taxativně říci, že odsun probíhal všude stejně, velmi záleželo na osobách a orgánech, který odsuny zajišťovaly (Kučera, 1992, s. 28).

Velkým problémem, který přímo souvisel s odsunem, byl odliv pracovní síly. Sedláci a jiní zaměstnavatelé velmi bojovali o to, aby u nich Němci mohli být co nejdéle nebo aby nebyli vysídleni vůbec. Jak jsem již zmínil, bylo přísně zakázáno zařazovat do odsunu nemocné a matky s novorozenci. V poválečném Československu vznikly kvóty pro určité okresy. Tyto kvóty byly stanoveny pro vysídlení Němců, velmi často se stávalo, že v některém okrese již skoro žádní Němci nezbyli a v dalším se lidé báli, že jim zde Němci zůstanou. Další, velmi častou záležitostí bylo obsazení transportu, v praxi se stávalo, že některé vlaky byly poloprázdné. Směrnice o odsunu charakterizovala jako základní odsunovou jednotku rodinu. Rodina měla být úplná a měla být odsunuta společně, což mohl být problém (nemocní, novorozenci, pracovníci v zemědělském průmyslu apod.). Tato směrnice tedy dovolovala odsunout válečné a nacistické zločince tak, aby byl splněn princip úplnosti rodiny²⁸. V praxi byla tato směrnice uplatňována, takže princip odsunutí byl na prvním místě a měl přednost před válečným soudem. Členství v nacistické organizaci bylo pouze zaneseno do dokladů a tato osoba mohla být odsunuta. Za celý proces organizovaného odsunu bylo odsunuto celkem 1 222 628 osob německé národnosti. Tyto údaje pochází z československých zdrojů a jsou validní pro rok 1946 (Kučera, 1992, s. 28–29).

5.6 Poslední transporty z našeho území

Dne 29. října 1946 odjel z Karlových Varů poslední vlak s vysídlení. Tento vlak měl 40 krytých vagonů, ve kterých se mačkalo 1200 odsunutých obyvatel. Místní představitel pronesl pár slov, protože šlo o poslední vlak. Jednalo se o poslední transport z 1 600 transportů v roce 1946. Vlak odjel a mířil do neznáma a tím udělal poslední tečku ve společném soužití Čechů a Němců na jednom území (Kučera, 1992, s. 3).

K dalším odsunům zpravidla nedocházelo, ale bylo dohodnuto, že bude zachován princip slučování rodin. V letech 1947–1948 odcházelo cca 200 osob měsíčně. Od roku 1948 odcházelo dokonce až 300 osob denně. Změna v počtu odchodů z Československa byla díky změně politických poměrů. Je nutné zdůraznit, že tito Němci odešli z republiky dobrovolně. V letech 1950–1951 opustilo Československo 16 000 osob, a to za pomoci Červeného kříže. Každý z dobrovolných vysídlelců mohl mít 200 kg zavazadel. Další dobrovolné odchody

²⁸ Tato směrnice byla schválena 14. prosince 1945. Celým názvem se tento právní akt nazýval: soustavný odsun Němců z území Československa. Ministr vnitra dr. A. Kučera byl jmenován vládním zmocněncem pro provádění vysídlovacích akcí (Čermáková a kol., 2008, s. 171–172).

se uskutečnily v letech 1952–1987 a celkem odešlo až 90 000 obyvatel. Němci, kteří zůstali na území Československa, měli výrazně jiné podmínky než zbytek obyvatelstva. V roce 1948 se zrušily diskriminační přiděly potravin, ale až v roce 1951 bylo německé obyvatelstvo zrovnoprávněno s ostatním obyvatelstvem. Stranické orgány se snažily o integraci německého obyvatelstva, ale narážely na odpor obyvatelstva a některých státních orgánů (Kučera, 1992, s. 34–35).

5.7 Počty odsunutých Němců z Československa

Počty vysídlených Němců nelze relevantně zjistit. Československé úřady udávají jiná čísla nežli západní prameny a literatura (Hradilová, 1996, s. 12). Domnívám se, že čísla vysídlených Němců nelze objektivně zjistit a o počtu vysídlenců nikdy nezjistíme verifikovatelné údaje.

Do roku 1946 bylo přemístěno do americké zóny 1 415 135 Němců, ruská zóna přijala 750 000 Němců. Hradilová (1996, s. 12) ve své knize uvádí i alternativní pohled na počty vysídlených Němců. Uvádí, že do americké zóny přicestovalo 1 420 598 Němců a do ruské zóny 750 000 Němců.

Staněk (1993, s. 21) ve své publikaci uvádí, že celkový počet vysídlených Němců z Československa byl 2 592 600 osob. V této knize také uvádí konkrétní čísla o vysídlení. Německo dle Staňka (1993, s. 21) obývalo celkem 2 402 600 československých Němců. Dále uvádí, že v Rakousku bylo registrováno 175 000 sudetských Němců. Ostatní země registrovaly 15 000 osob původem z Československa.

6 ODSUN Z JESENICKA V LETECH 1945–1948

Vysídlovací akce v okrese Frývaldov jsou hlavní páteří této práce. Text má poukázat na rozdíly ve vysídlovacích akcích na území tehdejšího Československa. Oblast okresu Frývaldov (Jeseník) byla velmi specifická, a to zejména díky velkému počtu Němců.

6.1 Frývaldovské pochody smrti

S blížícím se koncem války přibývalo velkých přesunů. Knopp (2004, s. 316) ve své publikaci uvádí, že po konci války proudily v okrese Frývaldov velké masy uprchlíků. Uprchlíci pocházeli nejčastěji z Opolska a z oblasti Ratiboře. Pro tyto osoby byly zabírány volné byty, hostince apod. Zmatek v oblasti byl také způsobem tím, že se z oblasti začala stahovat německá armáda. Třetím proudem, který procházel přes okres Frývaldov, byli propuštění vězni z koncentračních táborů (srov. Knopp, 2004). Procházka (2007, s. 69) uvádí, že vězni zůstávali v oblasti pouze jednu noc a poté se přesunuli jinam. V této vlně se nejčastěji nacházeli bývalí trestanci, Židé a Francouzi.

Dne 24. ledna 1945 prošel frývaldovskou oblastí první transport, který čítal na 500 osob a byl národnostně heterogenní (Židé, Poláci, Němci...). Kolona přenocovala v obci Velké Kunětice, kde místní obyvatelé měli zakázáno pomáhat lidem v transportu (Procházka, 2007, s. 70).

Na konci ledna 1945 prošlo obcí Mikulovice několik transportů z Osvětimi. Procházka (2007, s. 70) uvádí, že mnozí vězni pochod absolvovali jen s jednou botou a s roztrhaným oblečením. Němečtí dozorcí zakázali, aby místní obyvatelstvo vězňům pomáhalo. Pokud by tento zákaz někdo porušil, byl by zařazen do transportu také (Procházka, 2007, s. 70).

Bilanci mrtvých vězňů z tohoto období je alarmující. Uvádí se, že bylo nalezeno 54 těl s označením vězňů, ale žádné z nich se nedokázalo identifikovat (Procházka, 2007, s. 70).

Do okresu Frývaldov přicházelo stále více vězňů. Nařízení z této doby bylo takové, že na tři obyvatele připadl jeden uprchlík. Toto nařízení bylo vydáno, protože bylo třeba tyto osoby ubytovat a obstarat jim jídlo. V březnu roku 1945 válečné kolony zesílily, neboť Ruská armáda postupovala k našemu území. Procházka (2007, s. 71) uvádí, že v této době prošlo obcí až na 6 000 osob.

6.2 Situace v jesenickém pohraničí po skončení 2. světové války

Na počátku května roku 1945 byla oblast Frývaldova osvobozena Rudou armádou. Do osvobození byla oblast spravována revolučním národním výborem, ve kterém se nacházeli i němečtí antifašisté (E. Zorn, J. Ehrlich). Dne 26. května roku 1945 zanikl revoluční výbor a vzniká Okresní národní výbor pro oblast Frývaldovska. ONV se snažil ustálit situaci v pohraničí, a také zajistit plynulé zásobování (Kronika města Jeseníku in Hradilová, 1996, s. 14). Po vzniku ONV byla ustanovena Okresní správní komise, která měla nejvyšší správní moc v okrese Frývaldov (Hraničář in Hradilová, 1996, s. 14). ONV a OSK měly za úkol držet v pohraničí pořádek a připravit tuto oblast na politické i kulturní změny. Prvotním úkolem bylo vyřešení otázky německého obyvatelstva. Německá otázka měla být vyřešena dle ustanovení postupimské konference²⁹. Rozhodlo se tedy, že Němci budou vysídleni a posláni do Německa nebo do Rakouska. Tyto správní orgány měly také na starost to, aby vysídlené oblasti zaplnili čeští obyvatelé. V červenci vznikl Svaz osvobozených politických vězňů, který měl za úkol vysídlit Němce z území (Kronika města Jeseníku in Hradilová, 1996, s. 15). Pro vysídlení Němců bylo potřeba vyhotovit speciální seznamy. V těchto seznamech musel figurovat každý Němec starší 15 let a bylo zde vyznačeno jeho povolání, stáří apod. Existovalo 5 kategorií pro provedení odsunu. (OA in Hradilová, 1996, s. 15).

Osoby od patnácti do padesáti let patřily do první kategorie, která se skládala z řad inteligence, a bylo zde rovnocenné genderové zastoupení. Osoby, které náležely do první kategorie, směly vykonávat pracovní úkony převážně v oblasti zemědělství a infrastruktury. Pro tyto osoby byly zřízeny pracovní tábory (v Adolfovicích, Domašově³⁰ atd.) (Šmídová in Hradilová, 1996, s. 15–16).

Další skupinou byli obyvatelé, kteří pracovali v důležitém národním průmyslu. Tito lidé z druhé kategorie museli zůstat ve výkonu svého zaměstnání. V této skupině se nejčastěji nacházeli lékaři, zemědělci a živnostníci. Nebylo dovoleno oddělovat od sebe rodiny. (OA Šumperk in Hradilová, 1996, s. 16).

Do třetí kategorie byli zařazeni obyvatelé s politickou a vědeckou minulostí. Tyto osoby byly odveleny do táborů a zde vykonávaly práce v těchto zařízeních (OA Šumperk in Hradilová, 1996, s. 16–17).

²⁹ Viz kapitola č. 3.

³⁰ Internační neboli sběrný tábor v Domašově měl velmi kruté dozorce. K nejsadističtějším dozorcům patřil František Wiesner. Staněk (2005) uvádí, že zde bylo zastřeleno nebo utýráno mnoho mužů. Tábor v Domašově měl společný osud s táborem v Adolfovicích, neboť zde byla v srpnu roku 1945 provedena výměna internovaných osob (Staněk, 2005, s. 311).

Antifašisté a Němci, kteří prokazatelně bojovali proti nacismu, byli zařazeni do čtvrté kategorie. Do této kategorie byli také zařazeni občané, kteří byli nacisty perzekuováni z politických nebo rasových důvodů. Tato kategorie osob mohla zůstat ve svých domovech a případně byla povolána na výpomoc zemi (OA Šumperk in Hradilová, 1996, s. 17).

Do poslední kategorie náležely osoby, které měly být ihned vysídleny a odsunuty. Jednalo se o starší osoby a děti, kterým nebylo ještě 15 let. Podobná skupina osob byla internována v táboře MUNA v Mikulovicích³¹. Němci zde sem byli dopraveni auty a poté zkontrolováni a zaevidováni (OA Šumperk in Hradilová, 1996, s. 17). Každý Němec mohl mít v transportu zavazadlo do 60 kg a jídlo na pět dní (Hradilová, 1996, s. 17). Československá vláda se bála, že s odsunem přijde o cenné informace, proto bylo zakázáno vyvážet patenty a výrobky z našich továren. Bylo také přísně zakázáno odvážet cenné kovy a ceniny. Vysídlelcům byly ponechány jen snubní prsteny (OA Šumperk in Hradilová, 1996, s. 17). Němci se snažili zachránit alespoň část svých rodinných šperků, proto je schovávali do copů a tavili je do mýdla (Hraničář in Hradilová, 1996, s. 17). Kontroly zavazadel byly časté a důkladné, většinou je prováděli dozorčí a správci sběrných táborů (Novák in Hradilová, 1996, s. 17–18).

6.3 Odsun z okresu Frývaldov

6.3.1 Období divokého odsunu v okrese Frývaldov

Dříve než nastalo organizované vysídlení Němců, na československém území probíhal tzv. divoký odsun. Tuto dobu lze označit jako velmi složité období.

Divoký odsun probíhal v okrese Frývaldov od června roku 1945. Němci museli odejít ze svých domovů a byli převážně ubytováni v cihelně ve Vápenné. Odtud byli posláni do vlaků a převezeni do Německa (Hammer in Hradilová, 1996, s. 18). Hradilová (1996, s. 18) uvádí, že pravdu o odsunech se nikdy nedozvíme, neboť samotné výpovědi účastníků se velmi liší.

³¹ Areál MUNY Mikulovice se nachází u osady Salisov. Tato osada leží cca 1 km od Mikulovic. Vznik se datuje k roku 1938 a funkce areálu se velmi často měnila. Byli zde zajati britští i sovětské vojáci. Po konci 2. světové války tento areál sloužil jako sběrný tábor pro sudetské Němce. Prostory dlouho vlastnila československá armáda a až v roce 2005 přešel areál do rukou obce Mikulovice (Vojensko.cz, 2018 [online]).

6.3.2 Období organizovaného odsunu v okrese Frývaldov

Počátek organizovaného odsunu v okrese Frývaldov se datuje od 15. října 1945. Bylo rozhodnuto, že první transporty budou z oblastí, které se nacházely poblíž železniční trati. Jednalo se o vilové oblasti, ale většina z nich již byla vysídlená (Hammer in Hradilová, 1996, s. 18–19).

Svaz české mládeže³² pomáhal při vysídlovacích akcích v obci Mikulovice. Němcům bylo oznámeno, že se musí vystěhovat do jedné hodiny. Překvapení Němci ve většině případů ani neprotestovali a své domovy bez problému opustili (Pavlas in Hradilová, 1996, s. 19).

Ne všichni Němci byli zařazeni do vysídlovacích a odsunových akcí. Opět se vytvořilo pět skupin osob německé národnosti. První skupinou byly osoby, které byly vyloučeny z odsunu z různých důvodů nebo které čekaly na vyřízení žádosti o udělení výjimky. Další skupinou jsou děti, které pocházely ze smíšených manželství a také zde sem byly zařazeny děti osiřelé. Třetí skupinou byly osoby starší 55 let, které přijaly německou státní příslušnost. Předposlední skupinou, která byla vyloučena z odsunu, byly antifašisté. Poslední skupinou byly osoby, které byly potřebné k chodu československého hospodářství (OA Šumperk in Hradilová, 1996, s. 19). Osoby vracející se z koncentračních táborů a z vězení měly také výjimku (Šmídová in Hradilová, 1996, s. 21–22).

Zbylé obyvatelstvo bylo pracovníě nasazeno až do doby, kdy bylo odsunuto z republiky. Jejich pracovní doba byla 8 hodin denně a byla jim snížena mzda o 20 % (OA Šumperk, 1996, s. 19).

Počty vysídlených a odsunutých Němců z Frývaldova nelze relevantně zjistit. Jediným vodítkem ke zjištění tohoto stavu jsou údaje ze sběrného tábora MUNA v Mikulovicích. K únoru roku 1947 je znám číselný údaj, který se vztahuje k obci Frývaldov. V tento den žilo v této obci 241 osob, které podléhaly odsunu (Wittich in Hradilová, 1996, s. 20).

OSK v souladu s Úřadem národní bezpečnosti vydaly v červenci roku 1945 vyhlášku, která byla závazná pro všechny německé obyvatele. Tato vyhláška nařizovala, aby každý německý občan starší 10 let nosil na levém rukávu označení N. Byla také stanovena sankce za nedodržení vyhlášky. Touto sankcí byla pokuta od 10 do 5000 Kč nebo odnětí svobody až na 14 dnů (Šmídová in Hradilová, 1996, s. 22). Dalším nařízením byl projev úcty smeknutím a uvolněním cesty vojákovi československé armády (OA Šumperk in Hradilová, 1996, s. 22).

³² Tato ideologická organizace vznikla dne 12. května 1945. SČM měla sdružovat mladou generaci a navazovala na předválečné a válečné mládežnické hnutí a organizace (Sokol, Orel, Skaut, YMCA apod.) (Mladá Fronta, 1949, s. 3).

Jelikož po vysídlení často docházelo k drancování, od července roku 1945 byla zřízena hlídková služba. Platila vyhláška pro volný pohyb osob německé státní příslušnosti. Frývaldovská správní komise vydala nařízení pro nákup německého obyvatelstva. Němci směli nakupovat od pondělí do pátku v určitou hodinu a byly jim vydávány speciální potravinové lístky (OA Šumperk in Hradilová, 1996, s. 22–23).

Další opatření se týkalo lingvistiky. Bylo ustaveno, že název Sudety má být nahrazen výrazem pohraniční území. Všechny ulice byly přejmenovány a německé názvy byly odstraněny. Z Frývaldova se stal Jeseník (Hraničář in Hradilová, 1996, s. 24). Změny probíhaly i v oblasti náboženství, němečtí faráři jsou vyměňováni za české a němečtí byli pochopitelně posíláni do sběrných táborů (OA Šumperk in Hradilová, 1996, s. 24).

Probíhala konfiskace majetku bez určených pravidel. Bylo častým jevem, že někteří obyvatelé české národnosti v nočních hodinách drancovali opuštěné domy (Škarpa in Hradilová, 1996, s. 25).

Zabavení majetku bylo prováděno bez možnosti jakékoliv náhrady. Konfiskace se nemusela nutně týkat všech německých osob, opět zde byly četné výjimky (Šmídová in Hradilová, 1996, s. 26). Soupisem konfiskovaného majetku se zabýval místní národní výbor. Byla vydána směrnice, která měla zajišťovat knihy, noviny a další písemný materiál. Materiál, ve kterém se nacházely závadné části, byl předán ministerstvu vnitra. O zbytek se měl postarat příslušný národní výbor (OA Šumperk in Hradilová, 1996, s. 26).

Národní výbor ve Frývaldově stanovil, že veškerý německý majetek musí být přihlášen do 31. března 1947 (Hraničář in Hradilová, 1996, s. 26). Pověřené úřední orgány měly právo provádět domovní kontroly a konfiskaci majetku. Bylo nařízeno, že tyto akce musí provádět pouze morálně vyzrálé osoby, které odolají pokušení vzít si neprávem německý majetek (OA Šumperk in Hradilová, 1996, s. 26–27). V obci Frývaldov bylo sběrné místo zabaveného majetku. Nacházelo se zde mnoho skladů s majetkem, který si nikdo nechtěl vzít (Novák in Hradilová, 1996, s. 27).

Předměty byly zaneseny do seznamů, znalecky oceněny a připraveny k prodeji. Cena prodávaného zboží nesměla přesáhnout 75 % z ceny nového zboží. Osídlovací úřad a Fond národní obnovy v Opavě³³ obdržely listiny o prodeji a výtěžek z prodeje. Movitý majetek se prodával ve dvou etapách. V první etapě byl majetek nabídnut podnikatelům, v druhé etapě

³³ „Ve fondu lze nalézt zásadní prameny k postupu osídlování pohraničních oblastí dnešního Moravskoslezského kraje po roce 1945, zejména ke konfiskacím nemovitého majetku Němců, zrádců a kolaborantů, k převodům a začleňování firem, živností a řemesel do národních podniků. Důležitým zdrojem informací je rozsáhlá agenda přidělu rodinných domků, pozemků, nabytí majetku obcí a měst i přehled konfiskovaných movitostí, např. aut, zbraní, knih, cenností apod. O složitosti poválečných poměrů vypovídají četná odvolání proti konfiskacím.“ (Badatelna.eu, 2018 [online])

byla provedena aukce pro běžné občany. Uvádí se, že stav prodávaných věcí nebyl často v dobrém stavu (OA Šumperk in Hradilová, 1996, s. 27).

Zemědělský majetek byl taktéž konfiskován. Po zabavení byl rozdělen mezi místní obyvatelstvo. Dne 18. května 1946 byly zemědělcům slavnostně předány dekrety o přidělení půdy. Přidělení probíhalo dle dekretu prezidenta a měla to být forma odměny za služby (Hraničář in Hradilová, 1996, s. 27).

6.3.3 Mikulovické vysídlení

Před více jak 70 lety proběhl první odsun z okresu Frývaldov. Jednalo se o transport z Mikulovic a vlak měl zhruba 50 vagónů. V tomto transportu se tísnilo více než 1 000 vysídlených Němců i se svými zavazadly. Velmi často byli Němci internováni, zadrženi do táborů pro válečné zajatce, které nacisti v průběhu války vybudovali (Chovanec ed., 2006, [online]).

„S blížící se Rudou armádou kocovina stoupala, stejně jako pocit strachu z trestu, který zákonitě musel přijít. A přišel. Konfiskace majetku, zbavení státního občanství a odsun. Vlaky s vysídlenci mířily do vybombardovaného a zdevastovaného Německa, kde na sudetské Němce pohlíželi jako na ty, kvůli kterým vznikla válka. Nikdo je tam tehdy rozhodně nevítal a v nelehkých podmínkách museli začínat od píky. Řeklo by se, že události spojené s 2. světovou válkou už odvál čas, ale není tomu tak.“ (Chovanec ed., 2006, [online])

Rojas (in Hradilová, 1996, s. 18) ve své reportáži o odsunu tvrdí, že bývalá mikulovická továrna sloužila jako sběrný tábor pro přípravu k transportům. Ačkoliv se můžeme domnívat, že příprava na transport byla psychicky a fyzicky velmi náročná, tento odsun byl jiný a mnoho odsunutých Němců na něj v dobrém vzpomíná. Den odsunu probíhal tak, že Němci se zde opalovali a měli velmi dobré zásobení potravinami, což se od ostatních táborů velmi lišilo. Úderem poledne začala samotná příprava na odsun. Kolem třetí hodiny byla všechna zavazadla připravena. Poté bylo naloženo 1 200 osob do vagónů a transport v 8 hodin večer mohl vyrazit směr Německo.

6.4 Internační tábory

Vznik sběrných nebo internačních táborů³⁴ měl po 2. světové válce více důvodů. Problémem bylo zabezpečení válečných zajatců a jejich pracovní angažování. Dalším důvodem vzniku bylo soustředění uprchlíků a internace Němců, kteří byli vysídleni (MV, in Staněk, 1996, s. 27).

Zřizovatelem sběrného tábora byly národní výbory, které se měly starat o materiální zabezpečení. Tábory často vznikaly z různých objektů, protože věznice byly přeplněné. Zpočátku se jednalo o smíšené tábory, ale s postupující organizací se tábory genderově oddělily. Podle Staňka (1996) po skončení války vzniklo až 500 objektů. Čísla se postupně snižovala, neboť tábory zanikaly nebo se slučovaly.

6.4.1 Adolfovický tábor v letech 1945–1946

Obec Adolfovice leží na půli cesty mezi Bělou pod Pradědem a městem Jeseník. Vznikl zde první sběrný tábor v okrese Frývaldov. Tento objekt se nacházel v bývalém zajateckém táboře. Od konce roku 1945 vedlo tento sběrný tábor Velitelství koncentračních táborů okresu Jeseník. Tato organizace vytvořila táborový řád a pravidla pro strážní jednotku. Na chodu tábora se podílely i bezpečnostní a vyšetřovací složky, které zajišťovaly konfiskaci majetku. Dozorčí a členové strážní čety byli převážně tvořeni čekateli na profesi policisty. Tito čekatelé pocházeli z oblasti Hané a byli to nejčastěji potomci rodičů, kteří pracovali v dělnických profesích. Tuto službu zastávali občané, kteří byli perzekuováni nacistickým režimem, ale i ti, kteří se za oběti perzekuce vydávali. Poválečná situace byla velmi složitá a nahrávala lidem s pestrými minulostmi a násilnickými sklony (SOkA Jeseník in Hradilová, 2001, s. 27).

Bylo velmi běžnou praxí, že dozorcí se rekrutovali z lidí, kteří toužili po pocitu nadřazenosti nebo hledali dobrodružství. Dozorcí směli nosit v táborech zbraň a velmi často byly jejich životní náklady financovány z majetku Němců (SOkA Jeseník in Hradilová, 2001, s. 27).

V polovině srpna roku 1945 byl zrušen mužský internační tábor v Domašově a obyvatelé tábora i s dozorcí byli převeleni do Adolfovic. Tento přesun byl velmi dramatický

³⁴ „Po osvobození vzniklo na řadě míst na 500 různých „táborů“, kde byli soustředěni jednak Němci, jednak osoby podezřelé nebo obviněné z činů proti republice. Ke konci roku 1945 se ustálily tři typy táborů – internační (pro osoby, které měly být mimořádnými lidovými soudy souzeny pro činy dle retribučního dekretu č. 16/1945 Sb.), sběrné (v těch byli soustřeďováni Němci před odsunem) a pracovní (pro ty, kteří byli přiděleni na práce dle dekretu č. 71/1945 Sb).“ (Archiv bezpečnostních složek, 2018 [online])

a skončil popravou šesti internovaných osob. Tímto důvodem bylo fingované přepadení tábora a svalení viny na jednoho z německých obyvatel. Podobný scénář proběhl i v Adolfovicích, kde zemřeli dva obyvatelé tábora. Díky těmto incidentům proběhla odvetná opatření. Tato opatření zasáhla všechny Němce v táboře, ale i ty, kteří ještě mohli žít ve svých domovech. V blízkosti tábora nesměl žít žádný Němec. 17. srpna 1945 byli všichni muži ve věku 14–60 let vystěhováni z domovů a internováni v táborech ve Frývaldově a Adolfovicích. Odsun byl provázen vlnou násilí a muži zamířili do uranových dolů. Od 21. srpna vzniká nová správní jednotka – Sbor národní bezpečnosti³⁵. Tento akt byl veskrze pozitivní, neboť byli propuštěni sadističtí dozorcí a celkové poměry v táborech se zlepšily (SOkA Jeseník in Hradilová, 2001, s. 27).

Život v táborech můžeme rozdělit do dvou etap. První etapa trvala od června do srpna 1945 a byla provázena krutostí dozorců a netečností úřadů. Druhou etapu můžeme datovat od září 1945, kdy správu přejal Sbor národní bezpečnosti. Tábor v Adolfovicích nesl zpočátku název koncentrační tábor. Úkolem bylo shromáždit internované Němce a přichystat je na odsun. V roce 1946 se změnil název tábora na internační, posléze na internační středisko. Adolfovicický tábor byl zprvu určen pro muže, ale v roce 1946 zde byly internovány i ženy, ale ty musely být v přísném oddělení od mužů (SOkA Jeseník in Hradilová, 2001, s. 28–29).

Příchozí obyvatelé tábora museli být oholeni a svlečeni. Každý občan musel nosit černou pásku se svým pořadovým číslem a označením N. Většinu obyvatel tábora tvořili muži ve věku 31–60 let. Všichni noví členové internačního tábora museli nosit na zádech nakreslený bílý kruh s hákovým křížem³⁶. Při vstupu do tábora probíhala důkladná osobní kontrola zavazadel. Všem příchozím obyvatelům byly zabavovány cenné věci a směli si ponechat jen to nejnnutnější vybavení. Internovaní Němci se museli chovat podle táborového řádu. V táboře byla čeština, slovenština a ruština hlavním jednacím jazykem. Kromě výjimek a zvláštních situací bylo zakázáno se stýkat se členy rodiny mimo tábor a byly zakázány návštěvy tábora (SOkA Jeseník in Hradilová, 2001, s. 29).

Celý tábor byl obehnán ostrým drátem, aby nikdo nemohl dovnitř ani ven. Adolfovičtí vězni bydleli v dřevěných barácích. V každé místnosti se tísnilo až na 40 obyvatel. V tomto

³⁵ SNB vznikl dne 17. dubna 1945 v Košicích. Tento sbor byl bezpečnostním aparátem státu. Spolu s SNB, také koexistovaly Státní bezpečnost (StB) a Veřejná Bezpečnost (VB) (Ibadatelna.cz, 2018 [online]).

³⁶ „Svastika (hákový kříž) je symbol používaný tisíce let, v různých obdobích a kulturách měl různé významy, mnohé z nich jsou už dávno zapomenuty. Svastika je i často používaným náboženským symbolem evropských národů, dokonce i Slovanů. Používala se na Velké Moravě, v Polabí, na území Tater až do 20. století jako dekorativní symbol. Finská armáda začala svastiku používat už v roce 1918, tedy dříve než Němci. Červený hákový kříž měli na svých válečných létajících strojích i Lotyšci, od roku 1926. Používali ho i Poláci a některé americké vojenské jednotky. Nacisté přijali hákový kříž v roce 1920, předtím ho používali neoficiálně.“ (Handl, 2014 [online])

táboře se nacházela pouze jedna studna. Nedodržování hygieny přispívalo k rozvoji infekčních nemocí. Zprvu zde nebyl přítomen žádný lékař, poprvé lékař v táboře začal pracovat až od října roku 1945. Psychická a fyzická zátěž byla každodenní skutečností internovaných osob. Dalším důležitým faktorem, který přispěl ke špatnému zdravotnímu stavu, byly potravinové přídělky. Internovaní Němci dostávali zprvu stravu 2x denně a posléze 3x. Jídelníček byl velmi omezený a skládal se z černé kávy a zeleniny. Lidé nejčastěji pracovali v lesnictví, zemědělství a okolních továrnách. V doprovodu dozorců museli pracovníci každý den pochodovat na své pracovní pozice. V říjnu roku 1945 byl vytvořen pobočný tábor v Horním Domašově, kde se nalézal pracovní tábor. Nedostatek dozorců zapříčinil odeslání internovaných osob do jiných táborů. Celkem 203 osob bylo přesunuto do ostravsko-karvinských dolů a další byli přesunuti do Baťových závodů ve Zlíně (cca 50 obyvatel). Podmínky v těchto nových táborech byly více jak alarmující a mnoho vysídlenců se vracelo velmi brzy zpět s velkými zdravotními problémy (SOkA Jeseník in Hradilová, 2001, s. 30–31).

6.5 Dosídlení v okrese Frývaldov

Vlna dosídlovacích akcí zasáhla i severní Moravu. Velmi často se stávalo, že nově příchozí obyvatelé si vybrali dům, ve kterém ještě žilo německé obyvatelstvo. Majitelé domů či bytů se museli bez prodlení vystěhovat a odevzdat své příbytky nově příchozím obyvatelům. Poté byli posláni do Mikulovic, tedy do sběrného tábora (Novák in Hradilová, 1996, s. 19).

Projekt dosídlení území se stal celonárodní prioritou. Měl se uskutečnit pod taktovkou KSČ. Do vysídlených oblastí mělo být přesunuto mnoho nových tzv. budovatelů. Pohraniční oblasti patřily do Československé republiky, proto bylo nutné plnit normy a hospodářské plány. Dle dobového názoru je pohraničí zaostalé, neboť je zde řídké osídlení a nerozvinutý průmyslový potenciál (Dosídlení pohraničních okresů Bruntál, Jeseník, Rýmařov, s. 2).

Vznikly tedy pokyny pro tři oblasti současného Olomouckého kraje. Bylo zde naplánováno rozšíření JZD a navýšení počtu pracovníků. Dosídlovací akce byly prioritou strany. Do pohraničí se měli stěhovat dělníci i odborníci. Než byli dosídlenci do oblasti přesunuti, musel být vyřešen problém s ubytováním. Byly vybrány domy po vysídlencích a ty byly za náhrady státu rekonstruovány. Na tyto práce byli povoláni stavební specialisté a na pomocné práce bylo využito prosté místní obyvatelstvo (Dosídlení pohraničních okresů Bruntál, Jeseník, Rýmařov, s. 2).

Nově příchozí obyvatelé měli zajištěny od místního národního výboru jisté výhody. Mezi tyto výhody patřily:

1. Proplacení jízdného do dosídlovacích oblastí;
2. Přidělení budov za úplat. Cena se pohybovala dle splátkového kalendáře a doby, po kterou zde dosídlenci žili;
3. Přidělení půdy a následné začlenění půdy do JZD (nejprve do družstev a po roce 1948 do JZD);
4. Poskytnutí úvěru pro zajištění potřeb;
5. Po třech letech pobytu a členství v JZD byla přesídlencům dána jedna kráva;
6. Pracovníci v zemědělství a zároveň novomanželé bylo poskytnuto 7 000 Kč na vybavení domu;
7. Výhody mohou požívat i zemědělci, kteří se rozhodnou pro činnost v soukromém sektoru;
8. Řemeslníci směli mít stejné výhody jako zemědělci.

Každý nově příchozí se musel hlásit na MNV. Byl poté označen za budovatele a mohl požívat výhody spojené s dosídlením (Dosídlení pohraničních okresů Bruntál, Jeseník, Rýmařov, s. 3).

„Po osvobození nastal řízený odsun Němců ze Sudet. Odsun znamenal úplné vysídlení venkova, snížení počtu obyvatel pod kritickou mez, propad průmyslové výroby a zemědělství, přerušování sociální a kulturní kontinuity. Po odsunu se začala města a vesnice dosídlovat českým obyvatelstvem. Do sudetských obcí přicházeli obyvatelé ze Zábřezska, Šumperska, Uničovska, Opavska, ze střední Moravy, z Dražanská a Valašska, krátce po nich i ze Slovenska, Volyně, Polska, Rakouska, Maďarska a Rumunska.“ (Ochrana přírody.cz, 2018 [online])

„Do konce března se počet reemigrantů zvýšil na 1 230. Bylo mezi nimi nejvíce přesídlenců z SSSR (přes 400) a velké počty z Rumunska (225), Maďarska (202), z Polska (150) i z Rakouska (48). Mezi nimi byla značná část obyvatelstva slovenské národnosti. Z hlediska obcí bylo nejvíce reemigrantů soustředěno v Ondřejovicích, kde 138 reemigrantů představovalo 30 % obyvatel, a ve Vidnavě (26 z Rakouska, 12 z Maďarska a 62 z Rumunska), kde představovali 10 % obyvatel. Z hlediska původu poskytoval nejpestřejší obraz Jeseník (102 reemigrantů z 5 zemí), Vápenná (50 reemigrantů ze 4 zemí) a Bukovice (64 reemigrantů ze 6 zemí Evropy).“ (Káňa, 1976, s. 86)

6.5.1 Řecká menšina na Jesenicku

Jeseník byl vybrán jako vhodná lokace pro přemístění řeckých obyvatel. Důvodem, proč Řekové přechali ze země, je porážka komunistů v řecké občanské válce (Vyviálová, 2013, s. 12). Zejména k nám emigrovaly děti, které ve válce ztratily své rodiče (Hradečný in Vyviálová, 2013, s. 12). Komunistická strana Řecka si vybrala oblast Jesenicka a žádala, aby se vytvořily řecké oblasti (NA fond 100/3 in Vyviálová, 2013, s. 12). Řekové zaujali místo po vysídlených a odsunutých Němcích (NA, fond 100/1, 2013, s. 12). Většina řeckého obyvatelstva pocházela z venkova, a tak jim agrární způsob života v jesenickém okrese vyhovoval (Hradečný in Vyviálová, 2013, s. 12). Komunistické straně Řecka nejvíce vyhovovaly obce Červený Důl, Hraničky a Hřibová (NAfond 100/1 in Vyviálová, 2013, s. 12). Obce byly pečlivě vybírány, aby splnily požadavek izolace a také, aby zde byl dostatek zemědělské půdy (Hlavatý in Vyviálová, 2013, s. 13). Ministerstvo práce a sociálních věcí zajišťovalo transport řeckých imigrantů. Z řady čekatelů se vybralo 159 Řeků, kteří přijeli dříve a připravili zde podmínky pro své následovníky (NA fond 100/3 in Vyviálová, 2013, s. 13). Objekty po odsunutých Němcích byly v alarmujícím stavu, a tak je bylo potřeba opravit. V domech často chybělo základní vybavení. Nejprve se počítalo s 2000 Řeky, ale od toho záměru se upustilo a byla stanovena vyšší hranice – 2400 osob (NA fond 100/1 in Vyviálová, 2013, s. 14) (viz Příloha č. 5). Největší počet přistěhovalců zamířil do javornické oblasti, která nejlépe odpovídala požadavkům (Vyviálová, 2013, s. 14).

Zdravotní stav emigrujících Řeků byl alarmující. Dlouholetá válka³⁷ a velmi složitý přesun do Československa způsobil mnoho nemocí a zranění. Mnoho vážně nemocných emigrantů bylo hned zasláno do nemocnic a sanatorií. U Řeků se vyskytovaly všechny druhy infekčních nemocí a střelná zranění z války (NA fond 100/3 in Vyviálová, 2013, s. 20–21).

Důležitou otázkou bylo vyřešení zaměstnanosti řeckého obyvatelstva. Záměr byl zaměstnat všechny dospělé osoby, které byly schopné práce. Řekové žádali zařazení pracovníků do primárního sektoru (lesnictví a zemědělství). Již záhy po přesunu Řeků na naše území bylo jasné, že pro řecké obyvatele nebude dostatek práce. Situaci také zhoršoval fakt, že Řekové brali Československo jako azylovou destinaci, ze které se po vyřešení konfliktu vrátí zpět do své domoviny. KSŘ problematiku zaměstnanosti svých občanů neřešila, zato československá vláda s Řeky počítala v těžkém průmyslu. Primární sektor mohl

³⁷ „Přesně před 70 lety vypukla v Řecku občanská válka. V bojích mezi vládní armádou a komunisty zemřelo na 150 tisíc lidí. Válka skončila po více než třech letech porážkou komunistů, ze země poté muselo z politických důvodů odejít asi 100 tisíc Řeků. Československo přijalo zhruba 12 tisíc z nich.“ (Sedláček, 2016 [online])

zaměstnat pouze třetinu obyvatel a zbytek byl odkázán na pomoc Československa (NA fond 100/3 in Vyviálová, 2013, s. 23). Řecká zaměstnanost se vyřešila tak, že Řekové byli posláni do průmyslových krajů. Princip zachování rodiny byl zachován (Hradečný in Vyviálová, 2013, s. 24). Existovala zde i jazyková a etnická bariéra. Čeští obyvatelé viděli v Řecích hrozbu. Zpočátku byl velký problém s pracovní morálkou a fluktuací řeckých pracovníků, ale tento problém byl vyřešen, když se Řekové zabydleli v naší kultuře a sblížili se s našimi zvyky. V prosinci 1950 bylo v okrese Jeseník evidováno 1 689 řeckých emigrantů (SOKA in Vyviálová, 2013, s. 24–25).

Životní standart Řeků byl velmi nízký. Československá vláda žádala zvýšení životní úrovně této menšiny. Důvodem, proč se životní úroveň pomalu zlepšovala, byly povinné poplatky řeckým organizacím. Dalším faktorem mohlo být posílání peněz příbuzným do Řecka. Na počátku dosídlení žádali řecké orgány o opravy bytů a domů na československé náklady. Emigrace probíhala na podzim a v zimě, proto bylo potřeba zajistit dostatek teplého oblečení (NA fond 100/3 in Vyviálová, 2013, s. 26). Postupem času se řecké etnikum asimilovalo³⁸. Vlivem nepříznivé mezinárodní situace nemohli Řekové zpět do své země. Je velmi zajímavé, že obyvatelé vesnic byli v pomoci Řekům vstřícnější a srdečnější oproti obyvatelům měst. Ti se chovali více rezervovaně (Hlavatý in Vyviálová, 2013, s. 27–28).

6.6 Zaniklé obce v okrese Frývaldov

Druhá světová válka a vysídlení z pohraničí měly negativní dopad na počet obyvatel v okrese Jeseník. Domnívám se, že právě tyto aspekty se nejčastěji promítly ve snížení počtu obcí v oblasti. Dle údajů webu Pavel Beran (Zaniklé obce a objekty, 2018) většina obcí na Jesenicku byla postižena vysídlením a poté zničena československou armádou (viz Příloha č. 6).

³⁸ „Z lat. *assimilis*, značně podobný pojem kulturní antropologie (antropologie kulturní), kulturologie a filosofie kultury, označující individuální, skupinové či celokulturní přejímání kulturních vzorů jiných soc. skupin do té míry, že mizí kulturní identita...“ (Filosofický slovník, 1998, s. 35)

7 PŘÍBĚHY O VYSÍDLLENÍ

Příběhy sudetských Němců mají doplnit informace k odsunu. Mají také sloučit pro imaginaci a vytvoření si vlastního názoru na danou problematiku. Memoáry nebyly ještě nikde publikovány, avšak musíme je klasifikovat v historickém kontextu, a také si musíme dávat pozor na subjektivní smýšlení aktérů perzekučních akcí.

7.1 Příběh rodiny Schubertových

Rodina Schubertova žila v obci Skorošice na Jesenicku. Většina členů rodiny se zde narodila a měla k obci velmi silné citové vazby. Tato rodina byla velmi rozvětvená, jak tomu bylo v této době zvykem. Schubertovi vlastnili lom, pole, statky a jednalo se o jednu z nejbohatších rodin v oblasti. Všichni členové rodiny se hlásili k německé národnosti. Součástí této rodiny byla i Rosa Polednová (roz. Schubertová). Rosa se narodila v roce 1924 a navštěvovala tamní základní školu. Bohužel nemohla dále studovat, neboť začala 2. světová válka. V obci Skorošice žilo i několik Čechů, kteří Němcům záviděli majetek. V roce 1945 skončila válka a nastalo období tzv. divokého odsunu. Rodina Schubertova mohla v této době bydlet ve svém domě. V roce 1946 byli vyhnáni z domu a posláni do sběrného tábora do Mikulovic. Každá osoba mohla mít 20 kilo zavazadel a směli si vzít jen to nejnnutnější. Museli tedy opustit svůj rodný dům a nechat v něm všechno vybavení a cennosti. Jedna část rodiny Schubertů byla odsunuta do Německa či Rakouska a další musela čekat na nemocného člena rodiny, který ale bohužel zemřel. Tak celá rodina zůstala neodsunuta v Prostějově. Je zajímavé, že Rosa a její rodinou nastoupili do vlaku, ale ten nikdy neodjel. Jednou z možných příčin je to, že si Češi uvědomili, že by měli málo pracovních sil, ale to jsou pouze spekulace a nepodložená fakta. Z Prostějova byla rodina poslána na statek v Kralicích na Hané. Na tomto statku panovaly špatné, až nelidské podmínky. Všichni členové bydleli v jedné místnosti a spali na zemi. Museli pracovat ve vepříně, vstávali ve tři hodiny ráno a pracovali až do pozdního večera. Peníze žádné nedostávali, jídla bylo velmi málo a na odpočinek neměli nárok. Nebojím se tvrdit, že se jednalo o moderní otroctví. Na statku se Rosa seznámila s Helmutem Polednou a v roce 1953 se vzali. Tento příběh je ukázkou, že i v mezních situacích může člověk v sobě najít lásku a lidství. Po propuštění ze služeb sedláka se tento mladý pár vydal do Karlova a posléze do Budišova nad Budišovkou. V roce 1968 měla rodina Polednů a Schubertů možnost odstěhovat se do Německa, ale tuto možnost nevyužili, protože cítili, že Československo je jejich vlast,

ačkoliv jejich původ byl v této době nežádoucí. V 60. letech si Polednovi koupili dům ve Skorošicích, který byl poblíž rodného domu Rosy Polednové. Tento dům nebyl nikdy naší rodině navrácen a zůstalo v něm mnoho rodinných věcí. Vyhnáním a pokusem o odsun útrapy rodiny neskončily. Rodina po dlouhá léta nesměla mluvit německy a také nesměli navštěvovat své blízké v zahraničí.

7.2 Příběh Waltera Nietzeho

Dalším zajímavým příběhem o odsunu je osud Waltera Nietzeho a jeho rodiny. Walter se narodil krátce před skončením války a již v útlém věku byl připravován na odsun a následně se tak i stalo. Rodina byla umístěna v Německu u sedláka. V této době panovala úmluva, že sedlák musí vyčlenit jeden pokoj pro rodinu. Německý sedlák tuto dohodu porušil, proto rodina řešila spor na policii. U sedláka měla rodina Nietze bydlet jen do doby, než se postaví nové domy pro odsunuté. Sudetští Němci měli v Německu v prvních poválečných letech velmi těžké životní podmínky, neboť byli považováni za cizince a nebyli nikde doma. Walter začal chodit do základní školy, kde se mu děti smály, že je cizinec a mluví zvláštním dialektem. Průlom ve vztazích nastal až díky fotbalovému poháru, který Walter s ostatními odsunutými chlapci pomohl vyhrát. Od této doby se situace změnila a děti se mohly začlenit do společnosti. Rodina Nietze měla pravidelný zvyk každou neděli hrát karty. Při hraní karet si rodinní příslušníci povídali o tom, jak to vypadalo ve Skorošicích. Malý Walter tato setkání rád navštěvoval a poslouchal o tom, jak to vypadá v jeho rodném kraji. Až teprve v 80. letech se mohl poprvé podívat do Skorošic. Po pádu komunistického režimu si zde koupil dům a velkou stodolu. Začlenil se velice brzy do života obce a sblížil se s místními obyvateli. Walter začal podnikat v turistickém ruchu a začal pořádat zájezdy pro sudetské Němce, kteří se v oblasti Jesenicka narodili. Cítil, že jim může pomoci znovu zhlédnout jejich vlast bez vzájemné nenávisti a rozjitřených emocí.

7.3 Příběh rodiny Schilderů

Tento příběh byl vyprávěn Gerlindou Nohavicovou (roz. Schilderovou). Rodina byla smíšeného původu a původně bydleli v Žimrovicích poblíž Opavy. Otec Gerlindy byl ve službách německého vojska za druhé světové války. Otec Gerlindy se jmenoval Richard a byl povoláním kuchařem. V roce 1940 měl narukovat do armády, ale povolávací rozkaz odmítl. Wehrmacht mu pohrozil zastřelením, pokud nenastoupí do armády. Musel se podrobit a poslední dopis od něho dorazil před koncem války z Vídně. V něm se psalo, že jsou blízko

domova a brzy se uvidí. Richard se z války nevrátil, neboť byl zajat ruskou armádou a vězněn v gulagu. Z gulagu byl propuštěn, protože byl těžce nemocný. Tato nemoc byla způsobena ozářením při práci na stavbě jaderné elektrárny. Dle výpovědi měl leukémii. Po skončení války se do Československa nevrátil, neboť jej naše vláda nechtěla přijmout a svůj život dožil ve Švýcarsku. Na dálku se s Annou rozvedli a už se v životě neviděli. Před svou smrtí přijel Richard do Vídně a chtěl se vidět se svojí bývalou ženou, ale Anna toto setkání odmítla.

Rodiče se s Annou přestěhovali do Barnova (5 km jižně od Budišova nad Budišovkou). Zde bydlela rodina na statku na výměnku. Anna pracovala jako cestářka, její matka Anna pracovala na statku a její manžel byl povozníkem. Když se Richard z války stále nevracel, rodiče Anny svoji dceru neopustili. Statek vyhořel koncem války, kdy lípu, která stála uprostřed dvora, zasáhl blesk. Gerlinda vypověděla, že: *„i když jí byly pouhé dva roky, tak cítila žár ohně. Dodnes vidím lípu, jak hoří...“* (Nohavicová, 10. 3. 2018). V roce 1946 je českoslovenští vojáci přemístili do Budišova nad Budišovkou. Důvodem přestěhování byl, že se Barnov stal součástí vojenského újezdu. Na rodinu se nevztahovaly Benešovy dekrety, neboť rodina byla smíšeného původu a po konci války se hlásila k českému původu. Rodina Schilderová se údajně mohla rozhodnout, jestli zůstane nebo bude vysídlena. Z Budišova bylo mnoho Němců vysídleno, proto je nastěhovali do volných objektů. Celá rodina Schilderová bydlela v jednom pokoji. Celkem se v tomto bytě tísnilo šest osob. Babička měla ve škole problém s češtinou, neboť v Barnově mluvila jenom německy. Ve škole se jí smáli za její německé jméno, dokonce jí nazývali „esesáčkou“. Děti v Budišově se často smály Gerlindě i za to, že nemá otce. Doma se mluvilo jenom česky, aby se děti naučily správně mluvit. Její dědeček je učil české písničky. Kvůli absenci otce bylo dětem sebráno pojištění a veškeré výhody. Rodina nedostávala žádnou peněžní podporu, protože otec byl nezvěstný.

Gerlinda se domnívá, že výhodou bylo, že moje prababička Anna zůstala se svými rodiči, kteří jí pomáhali. Domnívá se, že na absenci otce nejvíce doplatily na absenci otce děti. Anna (matka Gerlindy) musela hodně pracovat a na děti neměla čas. Rodina byla velmi chudá a Gerlinda se styděla, že nemají peníze. Vybavení bytu v Budišově bylo velmi střídmé a rozmanité, každá židle byla jiná a každoročně se muselo barvit linoleum.

V Barnově při osvobození Rusové kradli vše, často se kradly hodinky a kola. S příchodem Rudé armády stoupl násilí na německých obyvatelích. Každá rodina musela ubytovat ruského vojáka, a to se Anně stalo osudným. Tento ruský voják se jmenoval Nikolaj Kotovič, byl alkoholik a nepodílel se na chodu domácnosti. Annu znásilnil a k dítěti se nehlásil.

Po roce 1968 se rodina velmi bála ruských vojáků. Důvodem bylo, že Rusové více útočili na rodinu, neboť měla německý původ. Nohavicová (2018) vypovídá, že: „*Rusové se chovali jako páni a byli neotesaní. Brali si věci, které se jim líbily*“.

„*Všichni Němci nebyli špatní a všichni Češi nebyli dobří*“, těmito slovy končí výpověď Gerlindy Nohavicové (roz.Schilderové).

8 SEZNAM KONTROLNÍCH OTÁZEK

1. Kolik milionů osob se hlásilo k německé národnosti ve sčítání lidu v roce 1921?

.....
.....
.....

2. Vyjmenuj německé strany, které působily na Jesenicku?

.....
.....
.....

3. Jaký typ průmyslu se nacházel v pohraničních oblastech?

.....
.....
.....

4. Co znamenala politika appeasementu?

.....
.....
.....

5. Na jaké konferenci se řešila otázka vysídlení Němců z Československa po roce 1945?

.....
.....
.....

6. Charakterizuj období divokého odsunu v Československu.

.....
.....
.....

7. Docházelo po roce 1946 k dobrovolným odchodům Němců z republiky?

.....
.....
.....

8. Definuj pojem vysídlení Němců z Československa a periodizuj jej?

.....
.....
.....

9. Který druh šperku si směli Němci nechat?

.....
.....
.....

10. Popiš, jaké označení museli nosit všichni Němci.

.....
.....
.....

11. Periodizuj dvě etapy systému života v adolfovickém táboře?

.....
.....
.....

12. Vyjmenuj, které národnosti dosídlily jesenický okres?

.....
.....
.....

13. Kolik obcí se nachází v jesenickém okrese?

.....
.....
.....

14. Jaký je Tvůj názor na vysídlení Němců z československého pohraničí?

.....
.....
.....

Závěr

Tématem mé kvalifikační práce bylo vysídlení v okrese Jeseník. O vysídlení bylo napsáno mnoho publikací, ale téma je stále aktuální. Moje práce zpracovává historické události v jesenickém pohraničí v letech 1945–1948. Vysídlovací akce a následné transfery z republiky byly nejdůležitějšími událostmi v minulém století.

Text mé práce si nekladl za cíl hodnotit ani odpovídat na otázku spravedlnosti vysídlovacích akcí na Jesenicku. Nepřikláním se ani na jednu z národnostních stran a nesnažím se ospravedlnit kroky a motivy lidí v oblasti zájmu mé práce. Je nutné podotknout, že se neusiluji o obhájení požadavků Sudetských Němců, pouze se snažím o faktické vylíčení událostí v pohraničí.

Cílem mé práce bylo nashromáždit, analyzovat a generalizovat získané informace, aby vznikl učební podklad pro střední školy. Dalším mým cílem bylo publikování autentických příběhů o vysídlení. Práce měla také upozornit na fakt, že na otázku vysídlení nelze nazírat jedním pohledem. Význam vysídlovacích akcí má tedy: psychologický, právní a filozofický aspekt. Domnívám se, že jsem všechny své cíle náležitě splnil a vytvořil jsem vhodný materiál ke studiu, který je složen z faktů i ze subjektivních příběhů, které mají dotvářet atmosféru doby.

V první části mé práce jsem se zabýval politickou situací v okrese Jeseník. Vyjmenoval jsem zde úspěšné politické strany, které působily v této oblasti v letech 1920–1929. Významnou podkapitolou mé práce byla frývaldovská stávka. Tato část měla za cíl stručně a fakticky vylíčit tuto demonstraci a její dopad na okres Jeseník.

Druhá část práce se zabývá událostmi v roce 1938. Mnichovská dohoda a vysídlení Čechů z příhraničních oblastí byly hlavní náplní této kapitoly. V této kapitole jsem si kladl za cíl vyjmenovat podmínky mnichovského diktátu, aby studenti lépe pochopili kontext doby a chování Čechů po skončení války.

Postupimská konference a její dopady na československé pohraničí byly námětem třetí kapitoly mé kvalifikační práce. Kapitola se zabývala programem postupimské konference a jejími dopady na sudetské Němce v naší republice. Důležitou podkapitolou byl Benešův plán z roku 1940. Tento plán měl vyřešit sudetoněmeckou otázku v naší republice a významně přispěl k závěrům postupimské konference.

Teorie viny dle Karla Jasperse je filozofickou kapitolou mé práce. Jedná se také o jeden z dílčích cílů, aby studenti chápali pojem vina ve více aspektech. Text této kapitoly obsahuje dělení viny, a také teorii kolektivní viny.

Vysídlení Němců z Československa je pátou kapitolou mé práce. Tato část si kladla za cíl popsat události v republikovém měřítku a vytvořit kontrast mezi vysídlením v celé republice a vysídlením v okrese Jeseník.

Šestá kapitola formuje jádro mé práce. Jelikož je tato kapitola páteří částí práce, tak byla na zpracování nejtěžší a je také nejdelší částí textu. Kapitola mapuje dění v jesenickém okrese od ledna roku 1945 až do konce roku 1948. V této kapitole jsou vystihnuty všechny důležité události. Kapitola začíná pochody smrti před koncem války. Na tyto události navazují části o poválečné situaci německého obyvatelstva, divoký odsun a organizovaný odsun. Významným bodem jsou koncentrační tábory v okrese Jeseník. Zaměřil jsem se na tábory v Mikulovicích a Adolfovicích. Na vysídlovací akce jsem navázal podkapitolou o dosídlení pohraničních oblastí. Závěr této kapitoly jsem doplnil informacemi o zaniklých obcích v okrese Jeseník. Detailnější pohled na tuto problematiku mohou studenti najít v přílohách.

Příběhy německých obyvatel vytvářejí další část mé práce. Jsou zde vylíčeny tři příběhy sudetských Němců. Tyto memoáry měly dotvořit text o vzpomínky účastníků vysídlení. Pamětisi kladou za cíl vytvořit kontrast mezi fakty podávanými historiky a subjektivním vnímáním účastníků vysídlení. Domnívám se, že tato část je obzvlášť důležitá, neboť líčí pravdivé a dosud nepublikované příběhy.

Seznam kontrolních otázek je poslední kapitolou v této práci. Tato část zde byla přidána s úmyslem, aby si studenti po přečtení textu mohli zodpovědět otázky s vysídlením spojené. Kontrolní otázky byly tvořeny dle Bloomovy taxonomie výukových cílů.

Po závěru následuje seznam použité literatury, anotaci, seznam příloh a přílohy. V přílohách můžete najít tabulky a obrázky, které souvisí s tématem mé práce. Zvláště bych chtěl upozornit na tabulky, které se týkají výčtu administrativních jednotek na Jesenicku a zaniklých obcí. Tyto tabulky jsou tvořeny mou invencí.

Hlavním cílem mé bakalářské práce bylo vytvořit studijní podklad pro studenty pro střední školy. Domnívám se tedy, že tímto textem podloženým fakty byl můj cíl práce splněn.

Na tuto bakalářskou práci bych mohl dále navázat v diplomové práci, jelikož mne téma německé menšiny na našem území velmi zajímá. Pro svoji budoucí diplomovou práci bych si vybral historii německé menšiny v českém státě.

Použitá literatura a prameny

Literatura

- BENDA, J. Státní správa a problém uprchlíků z odstoupených území v letech 1938–1939. In: *Moderní dějiny: sborník k dějinám 19. a 20. století*. Praha: Historický ústav, 2009, 17(1), s. 113–167. ISBN 978-80-246-2119-7.
- BENDA, J. *Útěky a vyhánění z pohraničí českých zemí 1938–1939*. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2119-7.
- BLECHA, I. a kol. *Filosofický slovník*. 2. opr. a rozš. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1998. 463 s. ISBN 80-7182-064-4.
- BRANDES, D. *Cesta k vyhnání 1938–1945: plány a rozhodnutí o "transferu" Němců z Československa a z Polska*. 1. vyd. Praha: Prostor, 2002. 499 s. ISBN 80-7260-070-2.
- ČERMÁKOVÁ, B. a kol. *Československu věrni zůstali: životopisné rozhovory s německými antifašisty*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2008. ISBN 978-80-7285-103-4.
- *Dosídlení pohraničních okresů Bruntál, Jeseník, Rýmařov*. Olomouc: KNV, 1954. Pokyny pro funkcionáře NV.
- GEBHART, J. Migrace českého obyvatelstva v letech 1938–1939 (Poznámky ke stavu výzkumu). In: *Český časopis historický = The Czech Historical Review* Praha: Historický ústav AV ČR, 1996, č. 3, (1998), s. 563–573.
- HLAVÁČEK, I. a kol. *Vademecum pomocných věd historických*. 3. opr. a dopl. vyd. Jinočany: H & H, 2002. ISBN 80-7319-004-4.
- HOSÁK, L. *Historický místopis země Moravskoslezské*. 2. vyd. Praha: Academia, 2004. ISBN 80-200-1225-7.
- HRADILOVÁ, J. Internace německého obyvatelstva v adolfovickém táboře 1945–1946. In: *Jesenicko. Jeseník: Vlastivědné muzeum Jeseník*, 2001, s. 25–33. ISSN 1213-0192.
- HRADILOVÁ, J. *Odsun Němců z Frývaldova po roce 1945 ve světle českých pramenů a literatury*. Šumperk: Vlastivědné muzeum Jesenicka, 1996. Z historie a přírody Jesenicka. ISBN 80-238-0547-9.
- KÁŇA, O. *Historické proměny pohraničí*. Ostrava: Profil, 1976. 171 s. ISBN neuvedeno.
- KÁRNÍK, Z. *České země v éře První republiky: (1918–1938)*. Praha: Libri, 2002. Dějiny českých zemí. ISBN 80-72777-030-6.

- KNOPP, T. *Překládám na vědomí (Jesenicko 1945–1948)*. Jeseník: Základní článek Hnutí Brontosaurus Ještěř, 2004. s. 342. ISBN 80-239-3590-9.
- KOŠUTKOVÁ JANÍKOVÁ, P. *Vývoj organizace ministerstva vnitra*. Brno, 2016. Bakalářská práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce Doc. JUDr. Karel Schelle.
- KRATOCHVÍL, P. a kol. *Encyklopedie mezinárodních vztahů*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-469-4.
- MACEK, J. Uprchlíci z pohraničí v roce 1938. In: *Češi a Němci. Historická tabu*. Praha 1995, s. 133–138.
- MACHÁČEK, P. *Výsledky politických stran na Jesenicku v parlamentních volbách z let 1920–1935*. Jesenicko, 2012, 13. s. 35–47. ISSN 1213-0192.
- ORDELTOVÁ, S. M. *Integrace vysídlenců do sovětské okupační zóny Německa/NDR*. Praha, 2011. 51 s. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních teritoriálních studií. Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Miroslav Kunštát, PhD.
- PROCHÁZKA, P. *Německá menšina v českých zemích 1948–1989*. Praha: ISE, 1993. 169 s. ISBN neuvedeno.
- SLÁDEK, M. *Němci v Čechách: německá menšina v českých zemích a Československu 1848–1946*. Praha: Pragma, 2002. 205 s. ISBN 80-7205-901-7.
- STANĚK, T. *Perzekuce 1945: perzekuce tzv. státně nespolehlivého obyvatelstva v Českých zemích (mimo tábory a věznice) v květnu-srpnu 1945*. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1996. ISBN 80-85241-99-4.
- STANĚK, T. *Poválečné "excesy" v českých zemích v roce 1945 a jejich vyšetřování*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2005. 311 s. (Sešity ÚSD AV ČR. 41.) ISBN:80-7285-062-8.
- STANĚK, T. *Tábory v českých zemích 1945–1948*. Šenov u Ostravy: Tilia, 1996, 263 s. ISBN 8090207537.
- ŠTĚPÁNEK, Z. Péče o utečence z okupovaného pohraničí Moravy a Slezska v letech 1938–1939. In: *Časopis Matice moravské*, 1993, 112(1), s. 43–54.
- *Velký slovník naučný: encyklopedie Diderot*. Praha: Diderot, 1999. 432 s. ISBN 80-902723-1-2.
- VYVIALOVÁ, R. Usídlení a konsolidace řecké menšiny na Jesenicku. In: *Jesenicko. Vlastivědní sborník*. 2013, 14, s. 12–33. ISSN 1213-0192.
- ZÁKON. č. 125/1927 Sb. z. a n.: O organizaci politické správy. Praha, 1927.

Internetové zdroje

- *Archiv bezpečnostních složek: Sběrné, internační, pracovní tábory a tábory nucených prací* [online]. Praha, 2018 [cit. 2018-03-16]. Dostupné z: <https://www.abscr.cz/fondy-a-pomucky/pruvodce-po-fondech-sbirkach/pruvodce-po-fondech-a-sbirkach-j/pruvodce-po-fondech-a-sbirkach-j1/>
- *BADATELNA.eu: paměťové instituce on-line* [online]. Opava: Zemský archiv v Opavě, 2018 [cit. 2018-03-16]. Dostupné z: <http://badatelna.eu/fond/23505/>
- BERAN, Pavel ed. al. *Okres Jeseník (Bezirk Freiwaldau): Obce, osady, samoty. Zaniklé obce a objekty: Verschwundene Orte und Objekts* [online]. [cit. 2018-03-06]. Dostupné z: <http://www.zanikleobce.cz/index.php?menu=11&okr=3811>
- *Bezplatná právní poradna: Vina* [online]. Praha, 2010 [cit. 2018-03-15]. Dostupné z: <https://www.bezplatnapravniporadna.cz/online-zdarma/ruzne/pravnicky-slovník/822-vina-definice-vyznam-co-je-to-vina.html>
- BUCHLOVSKÝ, M. *Fryvaldovská stávka. Lipová – lázně: oficiální web obce* [online]. Lipová lázně, 2004 [cit. 2017-12-01]. Dostupné z: <http://www.lipova-lazne.cz/fryvaldovska-stavka/d-16333>
- ČERNÝ, A. Mysleli si, že po válce bída skončí. Přiděly ale vydržely dalších 7 let. *IDNES.cz: Ekonomika* [online]. Praha: Profimedia, 2015, 29. 4. 2015 [cit. 2018-03-15]. ISSN 1210-1168. Dostupné z: https://ekonomika.idnes.cz/pridelovy-system-za-protektoratu-d53-/ekonomika.aspx?c=A150428_003256_ekonomika_rny
- ČESKÁ TISKOVÁ KANCELÁŘ. *Trizonie – začátek západního Německa. HOSPODÁŘSKÉ NOVINY: Hospodářské noviny IHNEDE* [online]. Praha: Economia, 1998, 14.8.1998 [cit. 2018-03-15]. ISSN 1213-7693. Dostupné z: <https://archiv.ihned.cz/c1-971916-trizonie-zacatek-zapadniho-nemecka>
- DRESSLER, M. *Německý politický aktivismus v ČSR a jeho reflexe v dobovém tisku* [online]. Praha, 2012 [cit. 2018-03-14]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/101003/>. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze. Vedoucí práce Prof. PhDr. Jaroslav Kučera, CSc.
- EŠNER, J. *Tragédie jménem Versailleský systém. Valka.cz: Server o vojenství a historii* [online]. Nelahozeves, 2003, 19.1.2003 [cit. 2018-03-14]. Dostupné z: <https://www.valka.cz/731-Tragedie-jmenem-Versaillesky-system>. ISSN 1803-4306
- FILA, M. *Brněnský pochod smrti: Dnes bez kufrů a bajonetů v zádech. Česká televize-regiony* [online]. 2014 [cit. 2018-03-15]. Dostupné z:

<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/regiony/1031668-brnensky-pochod-smrti-dnes-bez-kufru-a-bajonetu-v-zadech>

- HANDL, J. Hákový kříž neboli svastika. Symbol s opravdu dlouhou historií. *HistorieBlog.cz* [online]. 2018, 14. 12. 2014 [cit. 2018-03-16]. Dostupné z: <http://www.historieblog.cz/2014/12/hakovy-kriz-neboli-svastika-symbol-s-opravdu-dlouhou-historii/>
- HORNOVÁ, A. Mnichovská dohoda (29. 9. 1938). *Moderní dějiny* [online]. 2013 [cit. 2018-02-09]. Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/mnichovska-dohoda-29-9-1938/>
- CHOVANEC, M. ed. Před 70 lety vyjel první transport: Sudetští Němci draze zaplatili za okouzlení Hitlerovým fašismem. Zajatecký tábor v Mikulovicích dostal nové obyvatele. *Jesenický týdeník* [online]. Jeseník, 2006, 18. 2. 2006, **15**(2), s. 1-3 [cit.2018-03-01]. Dostupné z: http://www.jestyd.cz/clanek.php?hash=602bb44a6cc5874b9a22536bd98d73f3&ID_clanky=774
- *IBADATELNA.cz: Sbor národní bezpečnosti* [online]. Praha: Ministerstvo vnitra, 2018 [cit. 2018-03-16]. Dostupné z: <http://www.ibadatelna.cz/cs/slovník/sbor-narodni-bezpecnosti>
- LANÍK, J. Před 70 lety skončila postupimská konference. Ovlivnila poválečné uspořádání Evropy. *iRozhlas* [online]. 2015 [cit. 2017-11-24]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/veda-technologie_historie/pred-70-lety-skoncila-postupimska-konference-ovlivnila-povalecne-usporadani-evropy_201508021603_akottova2
- LANÍK, J. Před 70 lety skončila postupimská konference. Ovlivnila poválečné uspořádání Evropy. *iRozhlas* [online]. 2015 [cit. 2017-11-24]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/veda-technologie_historie/pred-70-lety-skoncila-postupimska-konference-ovlivnila-povalecne-usporadani-evropy_20
- SEDLÁČEK, Š. Řecká občanská válka vypukla před 70 lety. Vyžádala si na 150 tisíc mrtvých. *iRozhlas: Věda* [online]. Praha, 2016, 30. 3. 2016 [cit. 2018-03-16]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/veda-technologie_historie/recka-obcanska-valka-vypukla-pred-70-lety-vyzadala-si-na-150-tisic-mrtvych_201603301750_kwinklerova
- SLOVNÍK CIZÍCH SLOV. Denacifikace. *Slovník cizích slov* [online]. 2018 [cit. 2018-03-15]. Dostupné z: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/denacifikace-denacizace>

- SOVADINA, J. Vídeňská arbitráž (2. 11. 1938). *Moderní Dějiny: Vzdělávací portál pro učitele, studenty a žáky* [online]. 2009, 2. 8. 2009 [cit. 2018-03-21]. Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/videnska-arbitraz-2-11-1938/>
- SPÁČIL, J. K podmínkám konfiskace majetku dle dekretu č. 108/1945 Sb.: rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 2155/2004 ze dne 6. září 2005. In: *Profipravo.cz*. Brno: Nejvyšší soud, 2005
- ŠAJTAR, J. Před 70 lety začala postupimská konference. *REFLEX* [online]. Praha: Ringier, 2015, 15. 7. 2015, roč. XXVI.[cit. 2018-03-14]. ISSN ISSN 1213-8991. Dostupné z: <http://www.reflex.cz/clanek/historie/65237/pred-70-lety-zacala-postupimska-konference.html>
- *VOJENSKO.cz: Muna Mikulovice – VÚ 8189* [online]. Cheb, 2018 [cit. 2018-03-16]. Dostupné z: <http://www.vojensko.cz/muna-mikulovice-vu-8189>
- Vývoj osídlení: Správa CHKO Jeseníky. *Správa CHKO Jeseníky* [online]. [cit. 2018-03-06]. Dostupné z: <http://jeseniky.ochranaprirody.cz/charakteristika-CHKO/vyvoj-osidleni/>

Seznam zdrojů příloh

- BERAN, Pavel ed. al. Okres Jeseník (Bezirk Freiwaldau): Obce, osady, samoty. *Zaniklé obce a objekty: Verschwundene Orte und Objekte* [online]. [cit. 2018-03-06]. Dostupné z: <http://www.zanikleobce.cz/index.php?menu=11&okr=3811>
- Demografická příručka 2014. *Český statistický úřad* [online]. Praha, 2015, 24. 11. 2015 [cit. 2018-02-26]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/demograficka-priruccka-2014>.
- Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005, 1. díl. Praha: ČSÚ, 2006. ISBN 80-250-1310-3. s. 652–653. Statistický lexikon obcí v zemi Moravskoslezské. Praha: Ministerstvo vnitra a Státní úřad statistický, 1935. *Český statistický úřad. Sčítání lidu, domů a bytů 2001* [online]. 2010-03-16 [cit. 2010-02-27]. Dostupné online. Statistický lexikon obcí České republiky 2005. Praha: ČSÚ, MV ČR, 2005. ISBN 80-7360-287-3. s. 978-979.
- KURAL, V. *Konflikt místo společenství?: Češi a Němci v čs. státě (1918–1938)*. Praha, 1993. s. 213. ISBN 80-901431-3-X.
- SOVADINA, J. Divoký odsun a poválečné násilí – sada pramenů a vzpomínek pamětníků: Pretotalitní Československo v letech 1945–1948. Divoký odsun a poválečné násilí. *Moderní dějiny: Vzdělávací portál pro učitele, studenty a žáky* [online]. 2012,

2. 9. 2012 [cit. 2018-03-15]. Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/divoky-odsun-a-povalecne-nasili-sada-pramenu-a-vzpominek-pametniku/>

- STANĚK, T. *Odsun Němců z Československa 1945–1947*. Praha: Academia, 1991. s. 230. ISBN 80-200-0328-2.
- *Vláda.cz: Etnická diferenciacie 1921 až 1950* [online]. Praha, 2005 [cit. 2018-02-26]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/>
- VYVIALOVÁ, R. Usídlení a konsolidace řecké menšiny na Jesenicku. In: *Jesenicko. Vlastivědní sborník*. 2013, 14, s. 14. ISSN 1213-0192.

Anotace

Jméno a příjmení:	Martin Poledna
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	Mgr. Pavel Krákora, Ph.D.
Rok obhajoby:	2018

Název práce:	Proces vysídlení Němců z oblasti Jesenicka v letech 1945–1948
Název v angličtině:	The deportation process of Germans from Jesenik district in years 1945 to 1948
Anotace práce:	Práce se zabývá poválečným vysídlením Němců z okresu Jeseník. Obsahem je stručný vývoj vysídlení na Jesenicku v letech 1945–1948. Seznamuje s příčinami, průběhem a výsledky vysídlovacích akcí v této geografické a politické oblasti.
Klíčová slova:	Vysídlení, Němci, Jeseník, Sudety, česko-německé vztahy
Anotace v angličtině:	My work deals with the deportation process of Germans after the second world war. The thesis covers brief evolution of the deportation process in Jesenik district in years 1945 to 1948. The reasons, process itself and the results of the process in this geographical and political region are being described.
Klíčová slova v angličtině:	Deportation, Germans, Jeseník, Sudeten, Czech-German relationships
Přílohy vázané v práci:	9
Rozsah práce:	66 stran
Jazyk práce:	český jazyk

Seznam příloh

Příloha č. 1 Výsledky sčítání lidu z r. 1921.....	57
Příloha č. 2 Etnická diferenciacce 1921 až 1950 v %.....	58
Příloha č. 3 Počet obyvatel v letech 1921–1950.....	59
Příloha č. 4 Vysídlení z Československa do konce roku 1946.....	60
Příloha č. 5 Obce v okrese Jeseník.....	61
Příloha č. 6 Předpokládané osídlení v okrese Jeseník.....	62
Příloha č. 7 Výčet zaniklých obcí v okrese Jeseník.....	63
Příloha č. 8 Vyhláška „Národní bezpečnostní stráž“ ze dne 28. května 1945.....	65
Příloha č. 9 Převážní lístek pro odsunované.....	66

Přílohy

Příloha č. 1 Výsledky sčítání lidu z r. 1921

Výsledky sčítání lidu z r. 1921

Národnost obyvatel ČSR	Absolutní počet obyv. v ČSR	% z celkového počtu obyv.
československá	8 020 000	64,79
německá	3 218 000	23,63
maďarská	762 000	5,60
židovská	191 000	1,40
polská	110 000	0,81
ruská	477 000	3,51
jiná	35 000	0,26
celkem	13 613 000	

Zdroj: KURAL, Václav. *Konflikt místo společnosti?: Češi a Němci v čs. státě (1918–1938)*, Praha. R, 1993. s. 213. ISBN 80-901431-3-X.

Příloha č. 2 Etnická diferenciacie 1921 až 1950 v %

Roky sčítání	česká	slovenská	polská	maďarská	německá	ostatní
1921	67,7	0,2	1	0,1	30,6	0,6
1930	68,9	0,4	0,9	0,1	29,5	0,7
1950	93,8	2,9	0,8	0,1	1,8	0,6

Zdroj: *Vláda.cz: Etnická diferenciacie 1921 až 1950* [online]. Praha, 2005 [cit. 2018-02-26]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/>

Příloha č. 3 Počet obyvatel v letech 1921–1950

Roky sčítání	Celkový počet obyvatel	Obyvatelé hlásící se k české národnosti	Obyvatelé hlásící se k německé národnosti
1921	10 005 734	6 758 983	3 061 369
1930	10 674 386	7 304 588	3 149 820
1950	8 896 133	8 343 558	159 938

Zdroj: *Demografická příručka 2014. Český statistický úřad* [online]. Praha, 2015, 24.11.2015 [cit. 2018-02-26]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/demograficka-prirucka-2014>.

Příloha č. 4 Vysídlení z Československa do konce roku 1946

Směr transportů	Počet vysídlených Němců	Počet antifašistů
Americká okupační zóna	1 446 059	53 127
Sovětská okupační zóna	786 482	42 989
Celkový počet vysídlených Němců	2 232 482	96 176

Zdroj: STANĚK, Tomáš. *Odsun Němců z Československa 1945–1947*. Praha: Academia, 1991. s. 230. ISBN 80-200-0328-2.

Příloha č. 5 Obce v okrese Jeseník

Soupis obcí v okrese Jeseník (německý název)	Stav v roce 1921	Stav v roce 1939	Stav v roce 1947	Stav v roce 1950
Bělá pod Pradědem (Waldenburg)	3351	3583	2093	2096
Bernartice (Barzdorf)	2623	2408	1318	1200
Bílá Voda (Weißwasser)	1182	1024	509	465
Černá Voda (Schwarzwasser)	1979	2285	894	1030
Česká Ves (Böhmischdorf)	2560	2767	1636	1511
Hradec-Nová Ves (Neudorf)	753	919	537	549
Kobylá nad Vidnávkou (Jungferndorf)	891	971	457	525
Lipová-lázně (Nieder Lindewiese)	4203	x	x	2569
Mikulovice (Niklasdorf)	4688	x	x	2436
Ostružná (Spornhau)	874	x	x	403
Písečná (Sandhübel)	1418	1652	1031	1068
Skorošice (Gurschdorf)	2047	1957	758	857
Stará Červená Voda (Alt Rothwasser)	1992	2061	930	958
Supíkovice (Saubsdorf)	1540	1712	794	766
Uhelná (Sörgsdorf)	1729	x	x	715
Vápenná (Setzdorf)	2475	3326	1309	1135
Velká Kraš (Groß Krosse)	1573	1587	993	956
Velké Kunětice (Großkunuzendorf)	1293	1449	677	635
Vlčice (Wildschütz)	1686	1571	786	830
Javorník (Jauernig)	5099	x	x	2651
Jeseník (Freiwaldau)	8956	9788	7129	8583
Vidnava (Weidenau)	2286	2158	928	1301
Zlaté Hory (Zuckmantel)	6861	x	x	3879
Žulová (Friedberg)	1231	1614	892	939

Zdroj: Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005, 1. díl. Praha: ČSÚ, 2006. ISBN 80-250-1310-3. s. 652-653. Statistický lexikon obcí v zemi Moravskoslezské. Praha: Ministerstvo vnitra a Státní úřad statistický, 1935. Český statistický úřad. Sčítání lidu, domů a bytů 2001 [online]. 2010-03-16 [cit. 2010-02-27]. Dostupné online. Statistický lexikon obcí České republiky 2005. Praha: ČSÚ, MV ČR, 2005. ISBN 80-7360-287-3. s. 978-979.

Příloha č. 6 Předpokládané osídlení v okrese Jeseník

Okres Jeseník	Název obce	Počet osob
1. oblast	Horní Údolí	500 osob
2.oblast	Petrovice Hraničná Kamenná	350 osob
3.oblast	Zálesí Travná	350 osob 300 osob
4.oblast	Nové Vilémovice Červený Důl Hraničky Hřibová	500 osob
Celkem v okrese	2 000 osob	

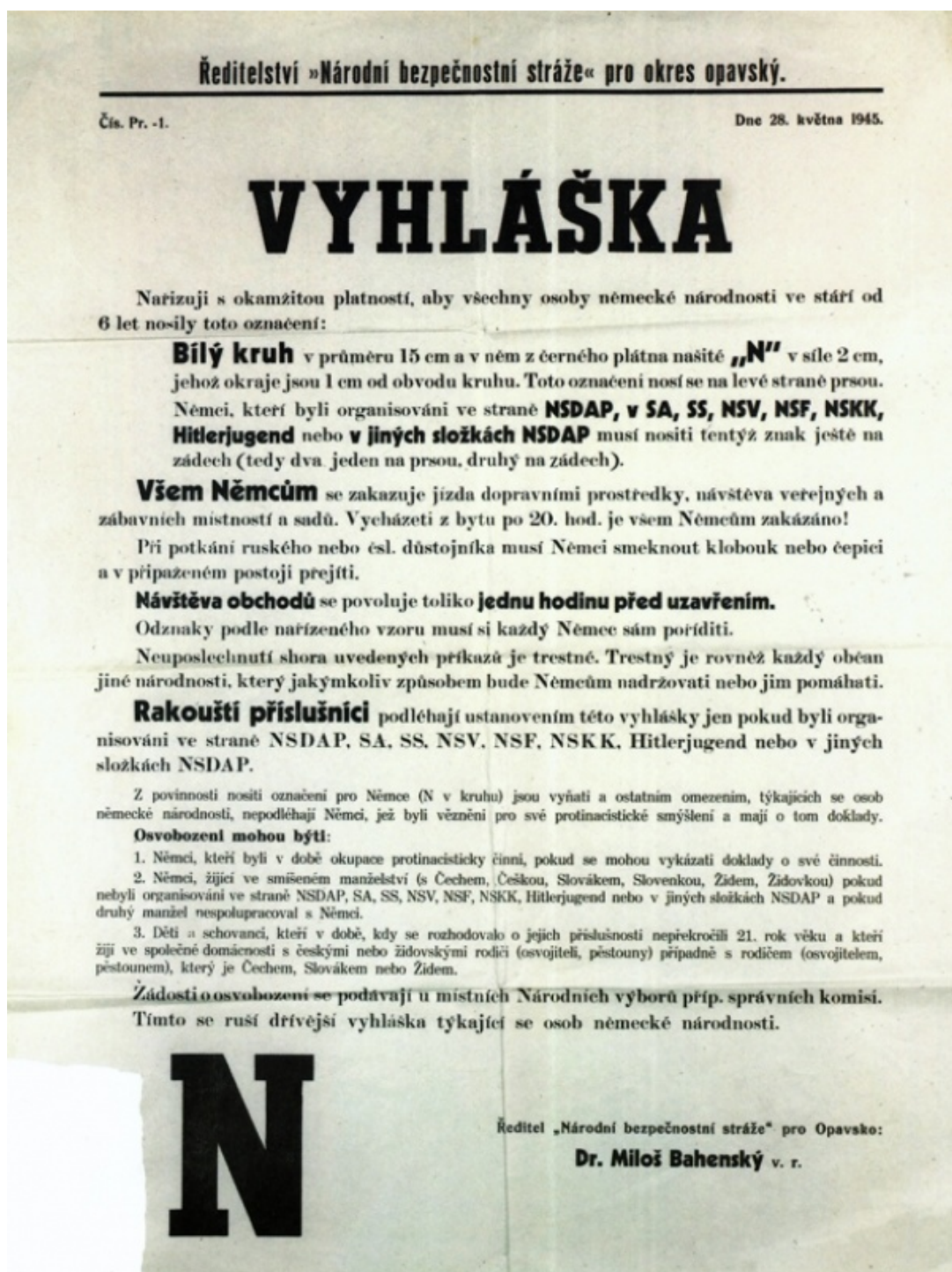
Zdroj: VYVIALOVÁ, R. Usídlení a konsolidace řecké menšiny na Jesenicku. In: *Jesenicko. Vlastivědní sborník*. 2013, 14, s. 14. ISSN 1213-0192.

Příloha č. 7 Výchet zaniklých obcí v okrese Jeseník

Název obce	Rok zániku	Počet obyvatel v roce 1921	Počet domů v roce 1921
Andělské Žleby (Engelsthal)	1960–1970	26	5
Annín (Annaberg)	Neuvedeno	110	26
Borůvková (Heidelberg)	1945–1950	90	25
Červený Důl (Rothengrund)	Neuvedeno	79	21
Dolní Les (Niederwald)	Neuvedeno	161	43
Dolní Údolí (Nieder- Grund)	Neuvedeno	451 (uvedeno pro rok 1920)	68
Gotartovice (Gotthardsdorf)	1950–1960	48 (uvedeno pro rok 1900)	10
Hamberk (Hahnberg)	1950–1960	113 (uvedeno pro rok 1900)	31
Horní Údolí (Ober Grund)	Neuvedeno	580 (uvedeno pro rok 1920)	123
Hraničky (Gränzdorf)	Neuvedeno	192	41
Hraničná (Gränzgrund)	Neuvedeno	112	22
Hřibová (Pilzberg)	Neuvedeno	85	21
Javorná (Latzdorf)	1945–1950	Neuvedeno	Neuvedeno
Jedlovec (Tannzapfen)	Neuvedeno	37 (uvedeno pro rok 1930)	8
Johanka (Johannaburg)	1965	51	10
Kamenička (Kamnitz)	Neuvedeno	163 (uvedeno pro rok 1929)	30

Název obce	Rok zániku	Počet obyvatel v roce 1921	Počet domů v roce 1921
Kamenné (Steingrund)	1961	188	46
Karlov (Karlshof)	Neuvedeno	Neuvedeno	11 (uvedeno pro rok 1930)
Nové Dvory (Neuhof)	Neuvedeno	Neuvedeno	Neuvedeno
Nové Vilémovice (Neu Wilmsdorf)	Neuvedeno	750 (uvedeno pro rok 1929)	168
Nýznerov (Niesnersberg)	Neuvedeno	284	52
Pavlinka (Pavlinaburg)	1950–1960	70 (uvedeno pro rok 1900)	19
Rokliny (Schroppengrund)	Neuvedeno	209	37
Růženec (Rosenkranz)	Neuvedeno	34	8
Sklená (Glasdorf)	1965	55 (uvedeno pro rok 1834)	8
Skřivánkov (Lencherfeld)	1959	Neuvedeno	Neuvedeno
Vidnava (Weidenau)	1950	2286	Neuvedeno
Weinhaus	Neuvedeno	Neuvedeno	Neuvedeno
Zálesí (Waldeck)	1950	474 (uvedeno pro rok 1929)	113
Zastávka (Stillstand)	1960	37	11

Zdroj: BERAN, Pavel ed. al. Okres Jeseník (Bezirk Freiwaldau): Obce, osady, samoty. *Zaniklé obce a objekty: Verschwundene Orte und Objekte* [online]. [cit. 2018-03-06]. Dostupné z: <http://www.zanikleobce.cz/index.php?menu=11&okr=3811>.



Zdroj: SOVADINA, J. Divoký odsun a poválečné násilí – sada pramenů a vzpomínek pamětníků: Pretotalitní Československo v letech 1945–1948. Divoký odsun a poválečné násilí. *Moderní dějiny: Vzdělávací portál pro učitele, studenty a žáky* [online]. 2012, 2. 9. 2012 [cit. 2018-03-15]. Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/divoky-odsun-a-povalecne-nasili-sada-pramenu-a-vzpominek-pametniku/>.

**Převravní lístek pro odsunované.
Transportationcard for evacuees.
Transportzettel für Evakuanten.**

Jméno a příjmení Name Namen	
Stáří Age Alter	
Pohlaví Sex Geschlecht	
Národnost Nationality Nationalität	
Trvalé bydliště Permanent residence Ständige Adresse	
Zaměstnání Occupation Beruf	
Kam by si přál odejít? Desires to go to? Wünscht gehen nach?	

Státní tiskárna v Praze. — 6053-45.

Zdroj: STANĚK, Tomáš. *Odsun Němců z Československa 1945–1947*. Praha 1991, nestránkováno. ISBN 80-200-0328-2.